ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ օ ն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տ ե լ ե ֆ օ ն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:
1914 Թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1915 Թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ՁՐԻԱԲԱՐ կը ստանան հետևեալ 2 գրքերից մէկն ու մէկը. «ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1865—1871 Թ.», «ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ» Վրծինի:

ՊԱՐՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Սոֆիա Յովհաննիսեան Եսայեանը, Արտէմ Գալստեան Եսայեանը իր կնոջ՝ Վարդուհու հետ, Սարգիս Գալստեան Եսայեանը իր կնոջ՝ Նինայի հետ և Կատարինէ Գալստեան Բէշլիչեանը խորին վշտով յայտնում են՝ առաջինը իր սիրելի ամուսնու, իսկ միւսները իրանց Թանգագին հօրեղբօր

Գրիգոր Յովհաննիսեան
ԵՍԱՅԵԱՆԻ (Խասյեան)

վաղաժամ մահը: Յուղարկաւորութիւնը այսօր, շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10-ին հանգուցեալի բնակարանից—Հավլաբար, Բէգլարօվսկայա փող. տ. № 18, դէպի Կարմիր-Աւետարանի եկեղեցին: Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը:
757. 1—1

ՊԱՐՈՆԱՅՔ ՋԻՆԻՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՄԵՏԱՔՍԷ ՍՊԻՏԱԿԵՂԷՆ, ԲԱՄԲԱԿԷ ԳՈՅՆԶԳՈՅՆ ՍՊԻՏԱԿԵՂԷՆ ԹԷ ՊԱՏՐԱՍՏԻ ԵՒ ԹԷ ՊԱՏՈՒԷՐՈՎ:
Բոլոր ալիւմակեղէն Դ-ր Եգերի, նոյնպէս և ֆուֆայկաներ, ստաշօրեր, գուլպաներ, ուղտի խակական բրդից բաճկոններ: ԳՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ:
Օլգինսկայա փող., տուն Մէլիք-Ազարեանցի, խանութ № 10.
Վ. Ր. ԱԻԱՆԵԱՆՑԻ
տ. 758. 2—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Արժանացած մեծ պարգևի: Վաճառվում են ՌՈՒՍԱՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ բոլոր յայտնի քաղաքներում:
Փաբրիկային խակական գներով:
Պահեստում միշտ կարելի է ձեռք բերել մեծ քանակութեամբ բազմատեսակ պաստառներ վերջին ոճի, ինչպէս էժանագիններ, նոյնպէս և Թանգարժէքներ: Բացառապէս լրիւ չափսն է 11¼ արշ. երկար:
Սէզօնային նմուշները ուղարկվում են Ռ Ռ Ի և օտար քաղաքներում:
Բաժանմունքը Թիֆլիսում.
Обои фабрики Бр. Тарнополь. Отдѣленіе въ Тифлисѣ. Голов. пр., № 21. Тел. № 3—55.
(5. շ.) տ. 309. 50—34

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆԸ ԴԱՌՆՈՒՄ Է ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ

Մինչև այժմ պատերազմը համարվում էր համաեւրոպական, որովհետև մարտնչողները եւրոպական պետութիւններն էին և պատերազմական Թատերաբեմը—Եւրոպան էր: Սակայն այսուհետև, երբ հանդէս է գալիս և ասիական մի այնպիսի հզօր պետութիւն, որպիսին Ճապօնիան է, պատերազմը ամենայն իրաւամբ կարող է համարվել համաշխարհային:

Ինչպէս հեռագիրներից գիտենք, Ճապօնիան ուլտիմատում ներկայացրեց Գերմանիային, պահանջելով որ նա մաքրէ Կիօ-Ջաուն, որ առաջ պատկանում էր Չինաստանին և որը գրաւեց Գերմանիան ու դարձրեց կայան, խաբէխս գերմանական ապագայ գաղութների, կամենալով հաստատել իր գերիշխանութիւնը նաև Հեռաւոր Արևելքում: Անշուշտ, Գերմանիան մերժողական պատասխան է տալու Ճապօնիային և սա դիմելու է զէնքի իր պահանջը կատարել տալու, կամ որ նոյնն է, միանալու է իր դաշնակից Անգլիային: Եւ ոչ մի տարակոյս չը կայ, որ Ճապօնիան արտաքսելու է Գերմանիային Հեռաւոր Արևելքից, այնպէս որ նրա հետքը ու Թոզը չէ մնալու այդտեղ:

Հարց կարող է ծագել, Թէ արդեօք հաշտ աչքով կը նայէ Ճապօնիայի այդ քայլի վրա Ամերիկան, որի համար Ճապօնիայի ուժեղացումը նոր երկիրներում այնքան էլ ցանկալի չէ, և արդեօք կարո՞ղ է այդ դէպքում Ամերիկան չէ՞ որ միայ ու չը միջամտել: Եւ եԹէ Ամերիկան ակտիվ կերպով միջամտէ, նրա միջամտութիւնը կը լինի յօգուտ Գերմանիայի: Սակայն այդ երկիւղը զուր է. անգլիական հնարագէտ քաղաքականութեան շնորհիւ Ճապօնիան այնպիսի ապահովութիւն է տուել Ամերիկային, որ սա միանգամայն գոհ է մնացել: Ճապօնիան խոստացել է Կիօ-Ջաուն վերադարձնել իր նախկին տիրոջ՝ Չինաստանին, հետևաբար Ամերիկան այլ ևս ոչ մի գանգատի կամ դժգոհութեան տեղիք չի ունենայ: Կիօ-Ջաուի գրաւումը և վերստին Չինաստանին յանձնելը ամենամեծ հարուածը կը լինի Գերմանիայի հզօրութեան:

Այժմ հարց է ծագում. ո՞վ է Գերմանիայի բարեկամը: Եւրոպայի հիւսիսային երկիրներից Դանիան իր աւանդութիւններով և Շլեզվիգի պատճառով չէ կարող բարեկամական զգացումներ տածել դէպի Գերմանիան: Կարելի էր ենԹադրել, որ Շվէդիան և Նորվէգիան հակված լինեն դէպի Գերմանիան, բայց նրանք ոչ մի շահ չունեն՝ գրգռելու իրանց դէմ Անգլիայի և Ֆրանսիայի զայրոյԹը: Նոյնը և Հոլլանդիան: Միակ մի պետութիւն կարող է յարել Գերմանիային. դա Թիւրքիան է, յաւիտենական հիւանդ մարդը, մահամերձ մարդը: Եւ նա անքան կասկածելի է պահում իրան, որ ստիպում է ենԹադրել, Թէ արդարև կարող է գործել այդպիսի մի խելացնորութիւն և, անսալով Գերմանիայի Թելադրանքին, միջամտել ներկայ պատերազմին: Բայց չէ՞ որ այդ դէպքում նա պէտք է պատերազմ յայտարարէ Ռուսաստանին, իսկ այդպիսի քայլը նրա կողմից կը լինի և նրա վերջնական կործանման պատճառը:

Իսկապէս, համամարդկային քաղաքակրթութեան օգուտը պահանջում է, որ Թիւրքական կառավարութեան պէս մի բռնաւոր տիրապետութեան վերջ տրվի, որովհետև քաղաքակիրթ մարդկութիւնը այժմ այլ ևս վերջնականապէս համոզված է, որ Թիւրքիա կոչված երկիրը բնաւ չէ կարող բարեկարգվել, վերանորոգվել, որչափ նա կը գտնվի ներկայ սուլտանցի Թիւրքերի ձեռքում: Կարդացէք «Մշակի» վերջին համարներից մէկում տպված Թղթակցութիւնը Երզրումից. Թիւրք պաշտօնեան պատուաւոր մի հայ տանուտէրի և նրա կնոջը նստեցնում է էշի վրա բոլորովին մերկ և պտտեցնում գիւղի մէջ: Եւ այդ խայտառակ բարբարոսութիւնը կատարվում է այն ժամանակ, երբ եւրոպացի նոր ընդհանուր վերատեսուչները մեկնել են բարեկարգելու Հայաստանը: Ոչ, անուղղելի է եղել միշտ Թիւրքը, անուղղելի կը մնայ նա և այսօր, և վաղը, և յաւիտեան:

Եւ եԹէ ճիշդ է, որ ներկայ պատերազմը տիեզերական խղճմտանքի կողմից սահմանված է պատժելու այն մեծ յանցանքը, որ գործեց Գերմանիան մարդկութեան դէմ, ամբողջ 30 տարի ճնշելով նրան իր անեղ միլիտարիզմով, որքան ուրեմն տիեզերական խղճմտանքը պէտք է ձգտէ պատժելու վերջապէս այն ճիւաղին, որ կոչվում է Թիւրք կառավարութիւն, և որը այնքան սոսկալի ոճրագործութիւններով հռչակվել է պատմութեան մէջ: Վերջ դնելով Թիւրքական տիրապետութեան, դրանով Թիւրք ազգն ինքն ևս կազատվի բռնակալական լուծից և կը կարողանայ վարել ապահով և քաղաքակիրթ կեանք:

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
7 օգոստոսի

ԼՈՆԴՈՆ.—Մամուլի բիւրօն հաղորդում է, որ բէլգիական պաշտային զօրքը ենԹարկվելով ուժերով գերազանց Թշնամու յարձակման նահանջեց: Սկսած վաղ առաւօտից, հաղորդակցութիւնը Բրիւսէլի հետ դժուարացաւ: Բէլգիական զօրքերը ամենափառաւոր կերպով կատարեցին իրանց պարտականութիւնը, որ կայանում էր Թշնամու արշաւանքը խափանելու մէջ, որպէսզի դաշնակիցները հնարաւորութիւն ունենան կենտրոնացնել մինչև վերջը իրանց զօրքերը առանց արգելքի: Բէլգիացիների նահանջումը տեղի ունեցաւ ռազմագիտական շարժառիթներից: Հասարակութիւնը անհամբեր սպասում է տեղեկութիւնների Բէլգիայում տեղի ունեցող վճռական ճակատամարտի մասին: Առայժմ ոչինչ յայտնի չէ, բացի ֆրանսիական պաշտօնական հաղորդագրութիւնից, Թէ դաշնակիցների դրութիւնը շատ լաւ է: Բէլգիական պաշտօնական հաղորդագրութիւնը բէլգիական զօրքի դէպի Անտվերպէն նահանջելը բացատրում է զօրքերի կենտրոնանալու անհրաժեշտութեամբ:

ՓԱՐԻԶ.—Ֆրանսիացիք եռանդուն սուինային կռւից յետոյ նորից գրաւեցին Միւլհաուզէնը: Արուարձանը առնվեց սուիններով յարձակում գործելուց յետոյ: Ձեռք են ձգվել 6 արկղ ռազմամԹերք ու 6 Թնդանօթ:

Վօգէզների լեռնանցքներում դրութիւնը անփոփոխ է: Ֆրանսիացիք գրաւել են Գէբվիլէրը: Ֆրանսիացիք յարձակողական գործողութիւնների մէջ են Լոթարինգիայում՝ սկսած Սաարբուրգից մինչև Դէլմա:

Առաջիկայ մեծ ճակատամարտի առիԹով Կլէմանսօն գրում է «Օմ-Լիբրում». «Մենք առիԹ չունենք վախենալու, եԹէ անգամ Թշնամին մի քանի կէտերում մտնէ մեր երկիրը: Մեր զօրքերը երկրորդ պաշտպանողական կռւում անմիջապէս կը վանեն նրա խուժած Թշնամուն: Մեր գեներալները կարծում են, որ եԹէ մեր զօրքերը պարտվեն, սակայն այդ կը լինի Ֆրանսիայի համար սոսկ նախնական, բայց միևնոյն ժամանակ դիւրին կերպով ուղղվող անյաջողութիւն, մինչդեռ գերմանական զօրքերին մեր սահմաններից վանելը Գերմանիայի համար կը հանդիսանայ, շատերի կարծիքով, անուղղելի հարուած, որ ընդունակ կը լինի ամբողջովին յուսահատութիւն ներշնչել գերման զօրքի մէջ և ժողովրդի մէջ»:

Վերսայլ են բերվել յաղթական գնացքով գերմանացիներից խլված Թնդանօթները, գնդակացիրները և այլ զէնքեր:

ՑԵՏԻՆԻԷ.—Աւստրիացիք յարձակում գործեցին Գրախովի մօտերը չերնօգորական զօրքերի առաջապահ մասերի վրա: Ճակատամարտը տևեց ամբողջ օրը: Թշնամին պարտութիւն կրեց ամբողջ ճակատում և նահանջեց, Թողնելով մեծ քանակութեամբ սպանված և վիրաւոր: Մեր կորուստները աննշան են:

ՎԻԼՆԱ.—Տեղեկութիւն է ստացված, որ մեր զօրքերը գրաւել են Գումբինէնա գիւղը: Խլված է 12 Թնդանօթ, գերվել են շատ հոգի:

ԼՈՒՑԿ.—Երէկ կէսօրին Ջարուկով գիւղի մօտ, Լուցկից 18 վերստ հեռաւորութեան վրա, մեր հեծելազնդի առաջաւոր մասերը դէմ առ դէմ ելան աւստրիական հետևակ զօրախմբի: Թշնամին ջարդվեց: 13 ունտեր հուսար գերվել են: Սպանվեցին և վիրաւորվեցին 60 հոգի: Գերիները բերվել են Լուցկ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Յուլիսի 31-ին, կռւից յետոյ աւստրիացիք հեռացան Կէլցից, դիմելով դէպի հարաւ-արևմուտք:

Օգոստոսի 1-ին Գալիցիա ուղարկված մեր հեծելամասերը մի քանի ընդհարումներ ունեցան Բէլցէցայի շրջանում: ԵրկաԹուղին շատ տեղերում քանդվել է, Թշնամու հեռագիրը չէ գործում: Հետախուզութիւնները շատ գնահատելի հետևանքներ տուին:

Նաբօլի մօտերը մեր հեծելազօրը յարձակում գործեց Թշնամու մի մասի վրա. ամբողջապէս Թշնամին սրի քաշվեց, բացառութեամբ մի քանի հեծեալ զինւորի:

Յուլիսի 29-ին Սօկալի մօտերը մեր հեծելազօրը կռւի բռնվեց հակառակորդի հետևակ ու հեծեալ զօրախմբերի հետ: Ջարդվելով առաջապահ մասերում, աւստրիացիք ցրուեցան եղան շրջակայ անտառներում: Գրաւելով անտառը Սօկալից դէպի հիւսիս, մեր հեծելազօրը գնդակացիրների, հրացանի և Թնդանօթային կրակով ստիպեց Թշնամուն մաքրել դիրքերը և քաղաք մտաւ, շարունակելով կռիւը փողոցներում: Թշնամու փորձը՝ դիմելու հակա-յարձակման՝ անյաջող անցաւ: Հակառակորդը կրեց նշանաւոր խոշոր վնասներ: Սօկալի Կարմիր Խաչի տեղեկութիւնների համաձայն, Թշնամու կորուստները չափազանց մեծ են:

Վլադիմիր-Վոլինսկում մեր առաջապահ զօրամասը շրջապատվեց չորս կողմից աւստրիացիների գերազանց ուժերով: Կռիւը տևեց առաւօտից մինչև երեկոյ: Հակառակորդի բոլոր յարձակումները ետ մղվեցին:

Չը նայած Թշնամու ուժեղ կրակին, մեր օֆիցէրների և զինւորների տոկունութիւնը աչքի էր ընկնում. նոյն իսկ վիրաւորները վիրակապվելուց յետոյ կրկին վերադառնում էին կռւելու: Երեկոյեան, Թշնամու մի քանի անգամ անյաջող փորձից յետոյ՝ նրա խուժելու քաղաք, մենք հարկադրեցինք նրան նահանջել դէպի հարաւ: Գերիներից մէկի ասելով կորուստներն այն աստիճանի խոշոր են, որ նրա զօրախմբից մնացել են կենդանի միայն 2 հոգի:

Տրօստեանցի շրջանում յուլիսի 29-ին Զալօժէից յարձակում գործած աւստրիացիների դէմ կռւելիս մեր զօրախմբերից մի քանիսը Թնդանօթների պաշտպանութեամբ դիմեցին շեշտակի յարձակման դէպի Թշնամու հետևակ գնդերից մէկը, որը ամբողջովին սրի քաշվեց, Թողնելով կռւի դաշտում 60 դիակ:

Սինիավօվկայի մօտ մեր օֆիցէրներից մէկը մորԹեց աւստրիացի 2 օֆիցէրի: Զբարօժից դէպի հարաւ մեր հեծելազօրը սրի քաշեց ուղեկալը պաշտպանող պահակախումբը և փչացրեց Թշնամու հեռագրաԹելերը, վերադարձին քշեց Թշնամու վաշտը Բաղնօսէլիցից, ձեռք ձգեց որոշ քանակութեամբ զէնք: Այդպիսի աջող յարձակում եղաւ նաև Կօրօստօվկայում:

Գերագոյն զօրահրամանատարի շտաբի կողմից. «Օգոստոսի 4-ին, պրուսական արևելեան ռազմաճակատին, Բիլդէրվէյգչէնի և Ստալուպէնէնի մօտ, տաք կռւից յետոյ մեր զօրքերը ձեռք ձգեցին 7 Թնդանօթ, 12 արկղ ռազմամԹերք, 2 գնդակացիր և շատ գերիներ. կռւում առնվեցին Մէլխէնէնը և Կօվալէնը: Ստալուպէնէնը և Լիխը մերայինները գրաւել են օգոստ. 6-ին: Թշնամին ամբողջ ռազմագծի վրա նահանջում է»:

ՌՈՎՆՕ.—Բերվեցին մեծ Թւով գերի ուլանները:

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ.—Հեռաւոր Արևելքի ջրերում բռնվեցին գերմանական չորս շոգենաւ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
7 օգոստոսի

ՄՕՍԿՎԱ.—Նոյնին Մեծութիւնները բարեհաճեցին այցելել հիւանդ և վիրաւոր զինւորներին խնամող հիւանդանոցը:

Մօսկվայի ազնուականութեան նախագծած իրերապահեստը բանալու համար, որի առիԹով ազնուականութիւնը նուիրաբերել է 300,000 ռ., Թագաւոր Կայսրը բարեհաճել է մակագրել զեկուցագրի վրա. Համաձայն եմ, շնորհակալ եմ Մօսկվայի ազնուականութիւնից առատ նուէրի համար:

ՄՕՍԿՎԱ.—Համառուսական զէմստվային միութեան նախագահ իշխան Լվօվը բախտ ունեցաւ ներկայանալ Թագաւոր Կայսրին և զեկուցանել միութեան գործունէութեան մասին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—17 տարեկանից պակաս և 45 տարեկանից բարձր աւստրիահպատակներին և գերմանահպատակներին քաղաքապետը Թոյլատրեց մեկնել Պետերբուրգից և Ռուսաստանից արտասահման:

Մեծ Իշխան Ալէքսանդր Միխայլօվիչը օգ. 5-ին բարեհաճեց մեկնել գործող բանակը:

ԲՈՒԽԱՐԱ.—Բուխարական էմիրը 100 000 ռ. նուիրեց Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնայի իրերապահեստին:

ԱՒՍՏՐԻԱՅՈՒՄ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
7 օգոստոսի

ԿՈՊԷՆՀԱԳԷՆ.—«Կօր. Բիւրօն» հաղորդում է Վիէննայից. «Ֆրանց-Յօզէֆի կայսրի նախագահութեամբ կայացաւ մինիստրների խորհրդի նիստը, որին մասնակցեցին ֆինանսների համապետական մինիստրները, զինւորական մինիստրը և երկու մինիստր-նախագահները»:

«Բերլինէր-Տագէբլատ» հաղորդում է, որ կառավարական շրջաններում հարց է ծագել արգելելու ձիերի արտահանութիւնը Դանիայից Գերմանիա:

Բերլինից «Նօրդէն» հեռագրական բիւրօն հաղորդում է, որ մօտիկ ապագայում ճապօնական դեսպանը մեկնելու է: Ոստիկանութիւնը պաշտպանում է դեսպանատան շինութիւնը: Ճապօնական ակումբը այցելուներ չունի: Ճապօնացի ուսանողները մեկնել են Միւնխէնից և Համբուրգից Հալլէ:

Գերմանական կառավարութիւնը Թոյլատրեց ներմուծել կենդանի անասուն Համբուրգի վրայով: Գերմանացի առևտրականները եռանդով անասուններ են գնում Դանիայում:

ԿՈՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Դարմշտադից հաղորդում են, որ Հէսսէնի մեծ դուքսը ժողովրդին ուղղած կոչով յայտնում է, որ ինքը մեկնում է պատերազմի և պետական գործերի ղեկավարութիւնը յանձնում է մեծ դքսուհուն:

ՓԱՐԻԶ.—Բերլինի ֆրանսիական նախկին դեսպան Կամբօնը ճշդում է, որ դեսպանատան պաշտօնեաների հետ վարվում էին իբրև պատերազմական գերիների հետ:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
7 օգոստոսի

ԼՕՆԴՕՆ.—Բաց Թողնվեցին պետական գանձատան արժեԹղԹեր 15 միլիօն ֆունտ գումարի՝ պատերազմական ծախքերի համար: Նախնական ստորագրութիւնը տուեց 42 միլիօն:

Օտտավայից հաղորդում են, որ Կանադայի կառավարութիւնը պարլամենտին օրէնագիծ ներկայացրեց՝ յատկացնելու 10 միլիօն ֆունտ պատերազմական կարիքների համար:

ԼՕՆԴՕՆ.—Լօնդօնը չէ կորցնում համաշխարհային առևտրի ու արդիւնաբերութեան կենտրոնի սովորական տեսքը: Առևտրական պայմանաւորումները կատարվում են սովորական կարգով: Միտինում տիրում է իր մշտական կենդանութիւնը: Պարիզից եկողները պատմում են, որ այնտեղ խանութների $^{2}/_{3}$ մասը փակ է ու առևտրական կեանքը համարեա մեռել է:

ԼՕՆԴՕՆ.—«Թայմսին» հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ եկող առևտրական նաւերը յայտնում են, Թէ «Բրէսլաու» և «Գեբէն» ռազմանաւերը բաւական փչացել են:

ՀՌՕՄ.—«Մէսսաջէրօն» յայտնում է, որ ի նկատի ունենալով, որ Սկիւտարից օտարազգիների զօրամասերին արտաքսել են, Իտալիան մտադիր է վարվել նոյն կերպ:

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ.—Ստորտինգը միաձայն 15 միլիօն կրօն յատկացրեց համաշխարհային դրութիւնից բղխող կարիքների համար:

ՍՕՖԻԱ.—Թագաւորն ընդունեց երեկոյեան Թալէաթ-բէյին և Խալիլ-բէյին:

ՍՕՖԻԱ.—Թալէաթ-բէյը և Խալիլ-բէյը մեկնեցին Բուխարէստ:

ՓԱՐԻԶ.—Հռոմից հեռագրում են «Նիւ-Եօրկ-Հէրալդին», որ Թալէաթ-բէյը, որ փորձում էր կազմել բալկանեան նոր դաշնակցութիւն Թիւրքիայի գլխաւորութեամբ, հազիւ Թէ կարող լինի յուսալ աջողութեան

հանդիպելու Սօֆիայում, ուր յօգուտ Ռուսաստանի սկսված շարժումը բաւականին ուժեղանում է։ Ցուցաստանը, իմանալով որ Թիւրքերի պահանջները կղզիների նկատմամբ աճում են, հրաժարվում է բանակցութիւններից։ Տուեալներ կան կարծելու, որ Թալէաթ-բէյը քիչ աջողութիւն կունենայ Բուխարէստում։

ՀՌՈՄ.—Եկաւ Բեռլինի իտալական դեսպան Բօլատտին։

ՊԱՐԻԶ.—Մինիստրների խորհուրդը հաւանութիւն տուեց Սէնա դեպարտամենտի քաղ. վարչութեան որոշմանը, որով Ավընիւ-դ' Ալլըմանը այսուհետև կոչվելու Ավընիւ-Ժան-Ժօրէս, Բեռլինեան փողոցը՝ Լիէժեան։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Թալէաթ-բէյի Սօֆիա գալու նպատակն է փորձել բլօկ հաստատելու Բուլգարիայի և Ռումինիայի միջև։

✦ Գերմանիայից Ֆինլանդիա է փախել Իլինսկին, որը, լրագիրների ասելով, իբրև թէ վերջերս Գերմանիայում էր գտնվում։

✦ Մոսկվայից հաղորդում են, որ Կայսերի ժամանմամբ խօսվում է, որ մօտիկ ապագայում հրատարակվելու է վերին աստիճանի կարևոր հաղորդագրութիւն, որ Ռուսաստանի համար ունենալու է պատմական առաջին նշանակութիւն։

✦ Անտվերպէնում կազմվել է ռուս և սերբ կամաւորների զօրագունդ 400 հոգուց բաղկացած։ Զօրագունդը մտել է բէլգիական զօրքի մէջ։

✦ Բէլգիայում անցի ունեցած կռիւներում գերմանացիք կորցրել են 2 գեներալ և 2 գնդապետ։

✦ Լուրերի համաձայն, Գերմանիայում հրացանազարկ է արված Պետական Դումայի նախկին անդամ սօց.-դեմ. Մալինովսկին, կասկածվելով լրտեսութեան մէջ։

✦ Գերմանացիք հօլլանդական սահմանում կենտրոնացրել են մի զօրաբանակ, բաղկացած 100,000 զինուորից։ Հօլլանդացիք նրա դէմ հանել են 80,000 զինուոր։

✦ Չինաստանը պաշտօնապէս առաջարկեց Ռուսաստանին դաշն կնքել։

✦ Հիւսիսային ծովում գերմանացիների և անգլիացիների կռւում ջրասոյզ են եղել 30 գերմանական և 12 անգլիական նաւեր։

✦ Էլզասում կատաղի ճակատամարտը շարունակվում է ֆրանսիացիների և գերմանացիների միջև։ Յաղթութիւնը առաջինների կողմն է։

✦ Վերջին տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ ռուսաց զօրքերը մեծ աջողութեամբ հալածում են աւստրիացիներին։

✦ Գերմանիան նաւամատական ուլտիմատումը թողեց անհետևանք։

✦ Ֆրանսիացիք գրաւում են գերմանացիների դիրքերը։

✦ Գերմանիայում իբրև պատերազմական գերիներ ձերբակալվել են զինուորաբժշկական ճեմարանի պրօֆեսօրներ Պավլովսկին, Ռօլօզկօվսկին և Մակսիմովը։

✦ Թիւրքաց մամուլի մի մասը արդէն որոշակի կերպով պրօպագանդա է մղում Ռուսաստանի դէմ պատերազմելու մասին։ Կ. Պօլսում կառավարական իշխանութիւնը գտնվում է իրապէս Էնվէր-փաշայի ձեռքում։

✦ Ծշգվում են այն լուրերը, թէ Բօսնիայում աւստրիական գնդերի մէջ ապստամբութիւն է բռնկվել։

✦ Բեռլինը բոլորովին կտրված է Եւրոպայից։ Լրագիրները չեն ստացվում։ Լայպցիգը վերածվել է պատերազմական հսկայ հիւանդանոցի։

✦ Լրագիրները շարունակում են տալ մանրամասն տեղեկութիւններ գերմանացի զինուորների գործած բարբարոս վարմունքների մասին։

✦ Կ. Պօլսում յարքուռնիս են գրաւվել յունական մի քանի շոգենաւ։

✦ Պետերբուրգի գլխաւոր ախունդը կոչ է ուղղել պահեստի մահմեդականներին, որի մէջ ասում է, թէ ներկայ պատերազմի նմանը ծերունիները չեն տեսել։ Այս պատերազմը հայրենական է։ Մահմեդականները պէտք է ապացուցեն, որ նրանք իբրև մի մարդ ոտքի կը կանգնեն ի պաշտպանութիւն հայրենիքի։

✦ Հաղորդում են, որ մտադրութիւն կայ Վարշավայի համալսարանը փոխադրել Մօսկվա։

✦ «Пр. Край» թերթը հաղորդում է. «Ներքին գործերի մինիստրի դիւանը տեղեկացրեց քաղաքապետին, որ Թագաւոր Կայսրը հրամայել բարեհաճեց շնորհակալութիւն յայտնել Նոր-Նախիջևանի հայ ազգաբնակութեանը՝ հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքների համար, որոնք արտայայտվեցին յուլիսի 22-ի հեռագրով ներկայ դէպքերի առիթով»։

✦ Մօսկվայի փաստաբաններից զէնքի են կանչված 216 հոգի։

✦ Պարզվել է, որ մինչև օգոստոսի սկիզբը Ռուսաստանը գրաւել է գերմանական 73, Անգլիան 400 առևտրանաւեր։

✦ Լուրերի համաձայն, գերմանացիք չեն խնայում նաև Կարմիր Խաչի գթութեան քոյրերին, որոնց նոյնպէս գնդակահարում են։

✦ Մինչև օրս տեղեկութիւններ չը կան Գերմանիայում մնացած երգիչ Շալեապինի, պատգամաւոր Մ. Պապաջանեանի և այլոց մասին։

✦ Լօնդօնի Թագաւորական աւտօմօբիլային կլուբը կառավարութեան տրամադրութեան տակ է դրել 10,000 աւտօմօբիլ։

✦ «Н. В.»-ն հաղորդում է, հիմնվելով Բաթումի իր. թղթակցի հեռագրի վրա, որ ռուս-թիւրքական սահմանում առանձին պատերազմական պատրաստութիւններ Թիւրքիայի կողմից չեն նկատվում։ Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, թիւրքաց կառավարութիւնը ռուսաց, ֆրանսիական և անգլիական դեսպանների հետ բանակցելուց յետոյ, շտապով վերացրեց մի քանի ձեռնարկութիւններ և վճռել է յարել սպասողական քաղաքականութեան։ Բաթումում ցրնծացին երեկ ժամանակ երեկ մասնակցում էին նաև Թիւրքեր և Թիւրքաց հիւպատոսը։

✦ Մօսկվայի հայութիւնը 10 հոգուց բաղկացած մասնախումբ է ընտրել՝ հանգանակութիւն բանալու՝ Մօսկվայի հայ գաղութի կողմից հիւանդանոց բանալու համար։ Բացի դրանից, Մօսկվայի հայութիւնը մասնակցելու է ընդհանուր հանգանակութեան յօգուտ վիրաւոր և հիւանդ զինուորականների։

✦ «Н. В.»-ին հեռագրում են Աթէնքից. «Սերբերը փառաւոր յաղթութիւն տարան Պլևլիէ Ցէր-Շարաց ռազմագծի ուղղութեամբ։ Աւստրիացիք կորցրին 12,000 սպանված ու վիրաւոր, 14 թնդանօթ ու շատ ռազմամթերք»։

✦ Հռոմից տեղեկացնում են, որ չեռնօգօրական զօրքերը մտել են Դալմացիա Հերցեգովինայի վրայով և դիմում են դէպի Ռագուզ, որից գտնվում են 10 կիլօմետր հեռաւորութեան վրա։

✦ «Б. В.»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից, որ տաք կռւից յետոյ, որ տևեց մի ամբողջ օր, Ֆրանսիացիք երեկոյեան գրաւեցին Սաարբուրգ քաղաքը. գերմանական զօրքը նահանջեց դէպի Ստրասբուրգ։

✦ «Н. В.»-ի Կ. Պօլսի թղթակիցը յայտարարում է, որ Թիւրքիան վճռել է կազմել 4 զօրաբանակ. Ադրիանուպօլսի՝ Սանդերսի հրամանատարութեամբ, Կ. Պօլսի՝ Ջէմալ-փաշայի հրամանատարութեամբ, Բօսֆօրը Ռուսաստանից պաշտպանելու համար. Երզնկայի՝ (Փոքր Ասիայում) Իզզէտ-փաշայի հրամանատարութեամբ և Տիգրիսի՝ որի բանակավայրը լինելու է Զմիւռնիայում։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԻ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Рѣчь»-ում տպված է հետևեալ հեռագիրը Վարշավայից, որը նոր սարսափելի շտրիխներ է աւելացնում գերմանական գազանութիւններին։

Յուլիսի 28-ին, Կալիշից, որ գրաւել են գերմանացիները, այստեղ եկան բազմաթիւ փախստականներ։ Վախեցած և ջարդված փախստականները պատմում են գերմանացիների ամարդի խստութիւնների մասին, որ նրանք ցոյց են տալիս քաղաքի խաղաղ ազգաբնակութեան։

Գերմանացիները Կալիշ եկան յուլիսի 21-ի երեկոյեան։ Նրանց դիմաւորելու եկաւ քաղաքապետ Բուկօվիցկին երկու քաղաքացիների հետ, ձեռքին սպիտակ դրօշակ բռնած։

Յուլիսի 22-ի առաւօտեան քաղաքի անկիւններին փակցվեցին պրօկլամացիաներ մայոր Պրայսկերի (կօմենդանտ) ստորագրութեամբ, որոնց մէջ ազգաբնակութեանը հանգստութեան կոչ էր արվում և անձի ու գոյքի անձեռնմխելիութիւն էր խոստացվում։ Այնուհետև պրօկլամացիաներում պահանջվում էր եղած զէնքերը 24 ժամվայ ընթացքում յանձնել և հրահանգվում էր խանութները կողպել երեկոյեան ժամը 8-ին։ Պրօկլամացիայի վերջում ասվում էր, որ գողերը և տուն հրդեհողները մահապատժի են ենթարկվելու։

Յուլիսի 22-ի օրը անցաւ հանգիստ։ Միայն գիշերվայ ժամը 12-ին բնակիչները լսեցին հրացանաձգութիւն։ Ոչ ոք չը գիտէր, թէ ով է և ում է արձակում։

Յուլիսի 23-ին գերմանացիները պատերին փակցրին նոր պրօկլամացիաներ, թէ որովհետև Կալիշի բնակիչները հրացան են արձակել գերմանական զինուորների վրա, այդ պատճառով նրանք 50,000 ր. տուգանքի են ենթարկվում և բացի դրանից քաղաքի աչքի ընկնող ներկայացուցիչներից 6 հոգի վերցվում են որպէս պատանդներ։ Իսկ եթէ հրացան արձակելը կրկնվի, նրանց կը գնդակահարեն և քաղաքն էլ կը ռմբակոծեն։ Պատանդներ վերցրին ուղղափառ քահանային, երկու քահնձի, հրէական մի ռաբբիի և երկու հրէայ հարուստ բանկիրներ՝ Մայզիլեզին և Ֆրենկելին։

Պահանջված 50,000 ր. իսկոյն տրվեց, ըստ որում այդ գումարը հաւաքվեց հետևեալ կերպով. Վարշավեան առևտրական բանկը տուեց 15,000 ր., Րիգայի առևտրական բանկի բաժանմունքը 10,000 ր., Փոխադարձ վարկի ընկ. 10,000 ր., մնացածը լրացրին ունևոր բնակիչները։

Վլօցլաւսկի փող. վրա գտնվող № 2 տունը, որից իբր հրացան էր արձակվել, ենթարկվեց ռմբակոծութեան։ Տնատէր հրէայ Ռօտտ, նրա 6 որդիները, նաև բոլոր բնակիչները ձերբակալվեցին։

Նոյն օրը երևաց մի նոր պրօկլամացիա, որի մէջ ժողովրդին հանգստութեան կոչ էր արվում և հրամայվում էր խանութները բանալ և երեկոյեան լուսավառութիւն սարքել։

Ազգաբնակութիւնը հնազանդութեամբ կատարեց գերմանացիների բոլոր պահանջները։

Յուլիսի 24-ին, գերմանացիների անզգուշութիւնից, երբ հրթիռներ էին արձակում, քաղաքային տան մօտ հրդեհ ծագեց։ Այրվեցին քաղաքային տան շէնքը, շուկան և շատ մասնաւոր տներ։

Յուլիսի 25-ի ցերեկը, միանգամայն անյայտ է թէ ինչ յանցանքի համար, սկսվեց քաղաքի ռմբակոծութիւնը, որ տևեց ողջ գիշեր։

Բոլոր պատանդները գնդակահարվեցին։

Տեսնելով այդօրինակ վերաբերմունք դէպի խաղաղ բնակիչները, ազգաբնակութիւնը սարսափով սկսեց փախուստի դիմել։

Յուսահատութեան տեսարանները, ականատեսների ասելով, անկարելի է նկարագրել։

Հրէական բաբբին, չը նայած շաբաթ օր լինելուն, թոյլատրեց հեռանալ քաղաքից։

Հաւաքվեց հսկայական ամբոխ։ Ծերունիները, կանայք և երեխաներ՝ մերկ, բոկոտն, քաղցած՝ թողին քաղաքը ուղղվելով յայտնի չէ ուր։

Կալիշից դուրս ձգվող բոլոր ճանապարհները լի են փախստականներով։

Երկու օրվայ թափառումներից յետոյ առաւել բաղդաւորները հասան Վարշավա։ Շատերը ոտքով գնում են մօտակայ գիւղերը։

Բացի պատանդներից, գերմանացիների գնդակով սպանվեցին Իզրայէլ Ֆրիդէ 80 տարեկան ծերունին, Բրենզել եղբայրները, կոյս Զայմ և շատ ուրիշներ։

*

Լեհաստանից եկողները նոր մանրամասնութիւններ են հաղորդում գերմանացիների Կալիշում արած գազանութիւնների մասին։ Գերմանացի մի պատրոլ մթութեան մէջ չը նկատելով իրանց մարդկանց, հրացան է արձակում մի քանի անգամ։ Մայոր Պրայսկեր այդ բանում մեղադրեց ազգաբնակութեան։ Երկու հարևր մարդ հաւաքելով, նա նրանց հրամայեց երեսներն ի վայր պառկել հողի վրա։ Գիւլի բարձրացողներին գերմանական զինուորները խփում էին հրացանի կոթերով։ Նրանց ներկայութեամբ 3 հոգի, որ կասկածվում էին հրացանաձգութեան մէջ, գնդակահարվեցին։ Այդ ժամանակ ներկայ եղողներին ստիպում էին ձայնել. «ուռա, կեցցէ կայսերը» և «Deutshland über Alles»։

*

Արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը յանձնարարել է մինիստրութեան պաշտօնեայ Բօտկինին քննութիւն կատարել և ստուգել մամուլի տեղեկութիւնները գերմանացիների գազանութիւնների մասին, որ նրանք գործադրում են ռուսների վերաբերմամբ Գերմանիայում։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌԱՅԽՍՏԱԳԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

Գերմանական ռայխստագի նիստը, յուլիսի 22-ին, երեքշաբթի, բացվեց ներկայութեամբ կայսրի, կայսրուհու, կրօնպրինցուհիների, բազմաթիւ պրինցեսաների, րէյխսկանցլեր կոմս Բեթման-Հօլվէգի և դիպլօմատիական մարմնի շատ անդամների։ Ժողովը բացվեց Վիլհելմ կայսրի գահական ճառով։ Այդ ճառում, ի միջի այլոց, ասվել է հետևեալը.

«Աշխարհը վկայ է, թէ ինչպէս մենք անդադար գնում էինք առանց այնքան յուզալի, իրարանցումով լի վերջին տարիներում, երբ հարկաւոր էր ժողովուրդներին հեռու պահել մեծ պետութիւնների միջև լինելիք պատերազմից։

«Մանր վտանգները, որ երևան եկան բալկանեան պատերազմի հետևանքով, թւում էր թէ անցել են արդէն, երբ յանկարծ բացվեց անդունդը, և սպանվեց իմ բարեկամ արքիդուքս Ֆրանց-Ֆերդինանդը։ Իմ բարձր դաշնակից Ֆրանց-Յօզեֆ կայսրը հարկադրված եղաւ զէնքի դիմել, որպէսզի իր պետութիւնը ապահովի հարևան թագաւորութեան չարանենգ ոտնձգութիւնից։ Այն ժամանակ, երբ մեր դաշնակից միապետութիւնը այսպիսով ուզում էր պաշտպանել իր օրինական շահերը, ռուսական կառավարութիւնը կանգնեց նրա ճանապարհին, և դաշնակցական պարտքը ստիպեց մեզ կանգնել Աւստրօ-Ունգարիայի կողմը։

«Դրա հետ միասին մեր առջև ելաւ մի մեծ խնդիր՝ պաշտել մեր սեփական գոյութիւնը թշնամի ուժերի խիստ ճնշումից։ Մանր սրտով ես հարկադրվեցի զէնքի կոչել իմ զօրքը հարևանի դէմ, որի հետ նա ճակատել է մի շարք կռիւներում։ Անկեղծ վշտով ես նկատեցի մեր բարեկամութեան խորտակումը, որ այնպէս պահպանվում էր Գերմանիայի կողմից...

«Մեզ չի կարող զարմացնել այն, որ Ֆրանսիան կանգնել է մեր հակառակորդի կողմը։ Զափազանց յաճախ մեր ջանքերը—ֆրանսիական հասարակապետութեան հետ բարեկամական յարաբերութեան մէջ լինելու նկատմամբ,—զարնվել են սուր փշերի։ Ներկայ դրութիւնը չի բղխում շահերի պատահական միջադէպից, այլ նա առաջ է գալիս դէպի գերմանական կայսրութեան ուժն ու բարեկեցութիւնը ունեցած նախանձից։ Մենք անխորտակելի կամքով ոգևորված ենք պահպանել այն տեղը, որի վրա կանգնած ենք մենք։ Իմ կառավարութիւնը, առանել շատ իմ կանցլէրը մինչև վերջին րօպէն լարեցին իրանց ուժերը կատաստրօֆայի առաջն առնելու, բայց այդ ամենը ի զուր էր»։

Կայսրը իր ճառը վերջացրեց հետևեալ խօսքերով.

«Դուք կարդացել էք, պարոնայք, թէ ես ինչ եմ ասել ժողովրդին պալատական պատշգամբից։ Ես կրկնում եմ. ես այլ ևս կուսակցութիւններ չեմ ճանաչում։ Ես ճանաչում եմ միայն գերմանացիների (բուռն կանչեր «ուռա»)։ Ի նշան այն բանի, որ դուք հաստատ վճռել էք առանց կուսակցութեան, դիրքի և կրօնի տարբերութեան ինձ հետ միասին լինել արշաւանքում, յարձակման ժամանակ, կարիքի և մահվան առաջ, ես հրաւիրում եմ կուսակցութիւնների պարագլուխներին առաջ գալ և դրանում ինձ ձեռք ու խօսք տալ»։

Գահական ճառի վերջում կայսրը ջերմա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՋԱԼԱԼ-ՕՂԼԻ
(Տպաւորութիւններ և յուշեր)

Նորից գտնւում եմ Ջալալ-Օղլու տարբերութեան ուրիշ գիւղերից։ Տարբերութիւնը խիստ ակներև է։

Վերցնենք, օրինակ, կարտոֆելի ցանքերը. նրանք ցանված են մօտ-մօտ, բուկը տուած է վատ. իսկ արտերը ցանցառ, կարճահասակ, հասկերը վտիտ, գարնանացանը աւելի նշմար. ամբողջ արտն անհաւասար, տեղ-տեղ բոլորովին ճնշված... Այդպէս չէ, ի հարկէ, Վորոնցովկայում, Նիկոլայեվկայում կամ նոյն իսկ Վարդաբլուրում։

Շատ բնորոշ է Ջալալ-օղլեցու հենց իր կարծիքը իր երկրագործութեան մասին.

— Մենք ինչ ռաշպարներ ենք,—ասում էր ինձ իմ տանտէրը,—իսկական ռաշպարները մօլօկաններն են Վորոնցովկայում։

Կարճ ասած Ջալալ-Օղլում չը տեսայ որևէ փորձ, կարգին [illegible] և հենց այժմ էլ կարող եմ ասել, որ բոլոր աշխատանքները փոքր [illegible] բարւոքելու դրութիւնը [illegible] քանի հողաբաժանման խնդիրը միայ նոյնպէս [illegible] մէջ։ [illegible] շատ [illegible] մէջ և շատ [illegible] այն [illegible] ես հա- [illegible]

— Երկու կով եմ պահում, [illegible]

— բայց [illegible]

[illegible] մի [illegible] Մասնակ- ցեցին կինը, [illegible]

Բայց Ջալալ-Օղլեցին [illegible] [illegible] Նեղոստ [illegible] պահել ամբողջ Լօռում։ Իրօք, ոչ մի տեղ այնքան հիւթալից, ծաղիկներով հարուստ անուշ խոտ չէ տալիս, որպիսին Ջալալ-Օղլու շրջակայքը։ Մինչև այսօր էլ խոտի առուտուրը այստեղ առաջնակարգ տեղ է բռնել և, ինչպէս տեսանք, Ջալալ-օղլեցու տնտեսական յարաբերութիւնների մէջ արմատական փոփոխութիւն առաջացրել։ Խոտատեղերի սեփականութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի գրաւիչ խաղալի պատառ, դէպի որը ձգտում են բոլոր նրանք, որոնք ախարժակ ունեն աւելորդ կտորից չը զրկվել։ Մի 10 տարի առաջ ցորենը աւելի էր ցանվում. առևտրի զարգանալով՝ ցորենի արտերը թողնվում են խոտատեղերի համար, որովհետև զօրքին աւելի կեր էր հարկաւորվում։ Այժմ էլ, ինչպէս վերը ընդգծեցինք, հարուստները աշխատում են, որ վարելահողերը խոտի համար մնան։ Խոտի սովորական գինը լինում էր 20 կոպէկ պուդը, իսկ այդ տարի նա հասաւ մինչև 40 կոպէկի։

Թէ ինչ ձև կընդունէ հողաբաժանման եղանակը—այդ տարի, օրինակ, յամառօրէն պնդում էին 12 տարվայ բաժանման վրա—այդ դեռ յայտնի չէ. բայց մինչև այժմ բաժանումը կատարվում է տարէնը մէկ անգամ *)։ Խոտը հանձելուն պէս իւրաքանչիւր բնակիչ, լինի նա հասարակ ռաշպար, արհեստաւոր, հարուստ վաճառական, գալիս է սխօդը և լարված անհամբերութեամբ վերցնում է իրան վիճակված համարը։ Այդ համարով նա իրաւունք է ստանում հարելու իր բաժինը։ Ուրախ, ժպտադէմ է գնում նա, ով բաղդի բերմամբ ստանում է աջող բաժին, գլխիկոր և նախանձով է հեռանում մի երկրորդը, ով նախորդ տարվայ լաւ բաժինը բաց է թողնում իր ձեռքից։

Ճիշտ մինչ այդ բաժանումը խոտատեղերը հսկած են համայնական միջոցներով. ոչ ոք չը պէտք է հարէ խոտը, ոչ ոքի տաւարը չը պէտք է արածէ այն տեղերում, որտեղ արգելք հրգրված կամ, ինչպէս Ջալալ-օղլեցիք են ասում, «զօրուղ» է։

Բացի այդ «զօրուղ» դրած հողերից կան թողած յատուկ տեղեր, որտեղ թոյլատրվում է արածելու գիւղի տաւարը։ Տաւարի, հորթերի առաջին սուրուներ հովւի հսկողութեան տակ արածում են այդ վայրերում, սակայն թոյլատրված խոտատեղերը բաւարարութիւն չեն տալիս Ջալալ-Օղլում եղած տաւարին, ուստի այստեղից էլ ծագում է դժգոհութիւն տաւարատէրերի միջև. Նրանք, որոնք ունեն շատ գլուխ ոչխար կամ տաւար և որոնք շահագրգռված են ձրի կեր ունենալու, միշտ ընդհարման մէջ են տաւար չունեցողների կամ քիչ գլուխ ոչխար ու կով ունեցողների հետ։ Շատ անգամ սրանց տաւարը խուժում է ուրիշի խոտատեղը, այնտեղ արածում և դժգոհութիւնների տեղիք տալիս։ Ինչ անել կուզէ, հարուստ գիւղացիները միշտ դիմադրում են աղքատ տաւարածների հօտերի խուժումներին. քիչ տաւար ունեցողներին և հարուստներին ձեռնտու չէ, որ իրանց խոտը ձրի կեր դառնայ ուրիշի տաւարին. Նա այդ խոտը կարող է ծախել... ուստի փոխադարձ յարաբերութիւնների լարումը անխուսափելի է, և գիւղական համայնքը զուր է աշխատում հաշտեցնել. տարաբաղդաբար ռաշպարների և իսկական երկրագործների ագիտութիւնը դարձնում է հենց իրանց ստրուկ իրանց հակառակորդների շահատակութիւններին։

Ճիշդ է, համայնքը թողնում է ընդհանուրի տաւարը արածելու համար յատուկ տեղեր, սակայն այնպիսի նուազ քանակութեամբ, որ օգոստոսի սկիզբներում զգացվում է խոտի և կերի պակասութիւն։ Ի հարկէ այդ դէպքում գիւղի ունևոր մասը կարողանում է օգնութեան հասնել իր խոշոր դէզերից, բայց այնպիսի միջոցներով ու գնով, որ գիւղացին ձմեռվայ կէսին աւելի բարւոք է համարում ծախել իր տաւարը, քան թէ խոտ գնել և կերակրել տաւարը։

Այդպիսով տնտեսական փոխ-յարաբերութիւնների տեսակէտից Ջալալ-Օղլին տարբերվում է Լօռու այլ գիւղերից, օրինակ՝ Ագարակից կամ Վարդաբլուրից կամ Գիւլագարակից։ Գիւղի պլիմիտով ձևերը այստեղ այլ ևս գոյութիւն չունեն, բնակիչների շահերն ընդհարվել են, և Ջալալ-Օղլին մտել է տնտեսական փոխանցման նոր շրջանը։ Փողը, առևտուրը, խոտի արտահանութիւնը գերակշիռ տեղ է բռնում, ուստի և տեղական ուժեղ տարրը կենտրոնացնում է իր ձեռքում համայնական, եկեղեցականը և ուրիշ հասարակական բնոյթ ունեցող խնդիրներ։

Բուն գիւղական տարրը նահմանում է, բռնում է ստորին տեղը. իր յետամնաց մըտածելակերպի շնորհիւ շատ անգամ պաշտպան է հանդիսանում իրան շահերով բոլորովին հակադիր մի դրօշակի, ուստի և չէ կարողանում օգտվել իր հողից, որը, ի դէպ ասած, այստեղ այնքան էլ նուազ քանակով չէ բաշխվում և կարող էր համեմատաբար բարեկեցիկ դրութիւն ստեղծել բուն աշխատողի և հողի հետ անմիջական կապ ունեցողի համար, քանի որ նրանցից ամեն մի գլխի վրա գալիս է $1^{1}/_{2}$-ից—2 դեսեատին։

Սակայն վայը գալիս է նոյն Ջալալ-օղլեցու գլխին, երբ տարին լինում է չորային։ Այդ դէպքում նա մի միջոց ունի. նա դիմում է երկնքի ոյժին... Բերում են մասունքներ հեռաւոր սրբավայրերից. տանուտէրը աչքի վրա է. նա պատուիրում է ընդառաջել մասունքին, օրը յայտարարում է տօն. և ազմկում ու խնդրում է ոչ այնքան ինքը ռաշպարը, որքան գործի գլուխ անցնողները։ Ուրախ է հոգևորականութիւնը. տանուտէրն շուք է տալիս նա թափօրներին. շուրջ ձիաւորներ, մատաղ, կեր ու խում...

Բայց անցնում է մի օր, մի շաբաթ և երկնքի գաւթը մնում է նոյն անշարժ դրութեան մէջ. և հսկայական նման անձրևում է մի այլ տեղում. և նոր ախտեր վէրքեր, մարած հոյսերը գալիս են ձեր առաջ և վշտացած ասում.

— Մեր մատաղը, մեր աղօթքը նրանց օգնեց։

Բայց այդ երաշտին զուգընթաց անհագին ցորենի միջով գլորում են իրանց առատ ջրերը, գետերը. և նա մի հատ չէ, երկու չէ, նոյնիսկ աւելի, և այդ ջրերը գրկախառնվում են հենց Ջալալ-օղլեցու քթի տակ։ Բայց այդ նա չէ տեսնում. Ջալալ-օղլեցին չը գիտէ օգտվել այդ առատ ջրից. նա մտքով էլ չէ անցկացնում, որ կարելի է դիմել տեխնիկայի, այն էլ ժամանակակից հսկայական քայլեր անող տեխնիկայի աշխարհը և այնտեղից միջոցներ բերել ջուրը բարձրացնելու և արտերի ու խոտատեղերի միջով վազեցնելու համար... Այստեղ մտաղն է Ջալալ-օղլեցու յենարանը, իսկ տեխնիկան հեղնանք։ Իսկ մինչ այն, անողոք արևը չորացնում է անուշ խոտը, նուաղեցնում է նրա միացորդների աճեցումը, կոտորվում է տաւարը, և միամիտ ռաշպարին ոչինչ չէ մնում անելու, բայց եթէ գլխիվայր նայելու իր գեղնած խոտատեղերին, կարճ՝ բոլոր գարնանացանին ու գարուն։

— Ինչպէս, դուք ասում էք ջուրը ձորից կարելի է բարձրացնել վերև՞։

— Կարելի է։

Եւ ինձ հետ վիճող գիւղացին բերանը լայն բաց անելով շարունակում է նորից իր հարցը։

— Ա՞յդ ջուրը, այդ ձորից...

— Ի՞նչ էք զարմանում։

— Բայց այստեղ 50 սաժէն, գուցէ և աւել խորութիւն լինի։ Ձեմ հասկանում. սա ձոր է. ջուրը ինչպէս կարելի է բարձրացնել։

Ես ուզում եմ մի փորձ անել և բերել օրինակներ. կանգ եմ առնում, որ նորից աչք գցեմ ձորին, և երբ բարձրացնում եմ գլուխս՝ տեսնում պրօպագանդիստ արդէն ինձ թողել է և բաւականին հեռացել հեզնական ժպիտը երեսին։

Ես, ի հարկէ, լռեցի։

Ե. Սօլօվեան

(Վ ե ր ջ)

*) Այժմ ընդունել են 12 տարվայ բաժանումը։ Ե. Օ.

գին սեղմեց բոլոր անդամների ձեռքերը այն կոմիտէտի, որը կազմված էր զանազան կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներից։

Կարճ միջադադարից յետոյ նիստը վերսկսվեց։ Բետման Հոլվէգը ճառ արտասանեց, որի մէջ հետաքրքրական բացատրութիւն տուեց, թէ ինչու գերմանացիները պէտք է գրաւեն չէզոք պետութիւնները։

«Մենք գտնվում ենք,—սկսեց նա,—անհրաժեշտ պաշտպողական դրութեան մէջ։ Անհրաժեշտութիւնը արդէն վերացնում է ամեն օրէնք (բուռն հաւանութիւն)։ Մեր զօրքերը գրաւել են Լիւկսեմբուրգը, գուցէ և Բելգիան (շարժում և հաւանութեան ձայներ)։ Այդ հակառում է միջազգային իրաւունքին։ Բայց մենք գիտէինք, որ Ֆրանսիան պատրաստ կանգնած է ներս խուժելու, իսկ ֆրանսիական հարուածը մեր թեւին, ներքին Ռէյնի վրա, կարող էր ճակատագրական լինել։ Այդպիսով մենք հարկադրված եղանք ընդդէմ գնալու Լիւկսեմբուրգի և Բէլգիայի արդարացի բողոքներին, սակայն այդ ապօրինութիւնները մենք կը հարթենք յետագայում, երբ հասնենք մեր պատերազմական նպատակներին (հաւանութիւն)։ Ով, մեզ նման, գտնվում է սպառնալիքի տակ, և ով մարտնչում է բարձր նպատակների համար, նա պէտք է մտածի միայն այն բանի մասին՝ ինչպէս առաջ գնայ (խիստ շարժում և հաւանութեան բուռն գոչեր)։ Մաքուր խղճով Գերմանիան մտնում է կռիւ։ Մենք կռւում ենք մեր խաղաղ աշխատանքի պտուղների համար, մեր փառաւոր անցեալի ժառանգութեան և մեր ապագայի համար։ Վրա է հասել մեծ փորձութեան ժամը, բայց մենք հաւատով նայում ենք ապագային (բուռն հաւանութիւն)։ Մեր զօրքը դրված է պատերազմական դրութեան մէջ, մեր նաւատորմը գտնվում է պատերազմական պատրաստութեան մէջ, իսկ նրանց ետեւը կանգնած է գերմանական ողջ ժողովուրդը»։

ԹՌՈՒՑԻԿ ՄՏՔԵՐ

II

Գերմանիայի կայսրութիւնը այժմ բոլորում է իր գոյութեան 43-դ տարին։ Այդ տարիների մեծ մասը պատկանում է Վիլհէլմ II-ի թագաւորութեան։

Մինչև 1871 թ. Գերմանիան թէ երկրով և թէ ժողովրդով բաժան-բաժան եղած ներկայացնում էր իրանից մի խայտաբղէտ մարմին, որին վերաբերվում էին արհամարհանքով քաղաքական աշխարհում և որը սոսկալի հարուածներ ստացաւ նապոլէոնական արշաւանքներից։

Վիլհէլմ I-ը 1871 թ. իրագործեց գերմանական ազգի փայփայած իղձը՝ հիմնեց գերմանական կայսրութիւնը։ Այդ կայսրութիւնը գրաւեց շատ շուտ իրան վայելուչ առաջնակարգ քաղաքական դիրք Եւրոպայում։ Վիլհէլմ I-ի թոռը, ներկայ կայսր Վիլհէլմ II-ը, փայփայում է մի այլ իղձ. նա կարծում է, որ, իր պապի նման, ինքն էլ կոչված է իրագործելու գերմանական ազգի համաշխարհային գերիշխանութեան գաղափարը։

Այդ նպատակով նա իր թագաւորութեան ընթացքում զօրքը և նաւատորմիղը դարձրել է պաշտամունքի առարկայ, միւս կողմից նվաճել է ազատ մտքի արտայայտութիւնը, և նրա Պրուսիան ներկայացնում է այժմ բիւրօկրատ-իւնկերական պահպանողականութեան և ճնշողութեան որջան։

Զօրքի և նաւատորմիղի համար դրամ է հարկաւոր, և Վիլհէլմ II-ը ոչ մի միջոցի մէջ խտրութիւն չէր դնում իր երկրի առևտուրը առաջ տանելու։ Նա շարունակ ճանապարհորդում էր և իր երկրի համար առևտրական պայմանագրերի նպաստաւոր հող պատրաստում։ Ֆրանսիական լրագիրները շատ տեղին անուանեցին նրան գերմանական վաճառականների կոմի-վօյաժօր։

Խիղճ, արդարութիւն, մարդասիրութիւն, ամեն ինչ մի կողմը դրած, միմիայն չարչիի նման իր երկրի առևտրական շահերը ամենից բարձր դասող Վիլհէլմ II-ը բիրտ ուժի վրա յենված՝ ամեն ինչ թոյլ էր տալիս իրան։ Առաջինը նա ձեռնամուխ եղաւ սեփականութեան օրէնքի խախտման և խաղաղ Չինաստանից առանց պատերազմ յայտարարելու խլեց Կեաո-Չաօ ծովափնեայ նահանգը. խաչակրաց արշաւանք հրատարակեց Չինաստանին 1900 թ. նրա համար, որ չինական բօկսերները սպանել էին գերմանական դեսպանին։ Գերմանական զօրքը արշաւեց Չինաստան, աւերեց ամեն ինչ, կոտորեց չին խաղաղ ժողովրդից շատերին և փառաւորապէս էլ աւազակների նման՝ գերմանական զինուորները կողոպտեցին չինական թանգարանները, հին դարաւոր աստղագիտական կայարանը և ամեն ինչ ուղարկեցին Բեռլին, ուր երեւի պահվում է իբրև իրական ապացոյց գերմանական զօրքի կատարած վանդալիզմի Չինաստանում, այն էլ XX դարի շեմքում։

Վիլհէլմ II-ն էր Աբդուլ Համիդի թէկն ու թիկունքը, հայի արիւնով էր նա ձեռք բերում բազմաթիւ կօնցեսիաներ ու շահաւէտ մենաշնորհումներ Թիւրքիայում։ Երբ հարիւր հազար հայ նահատակների արիւնով է շաղախված գերմանական պետութեան բոլոր առևտրական արտօնութիւններն ու մենաշնորհումները։ Վիլհէլմի քաղաքականութիւնը, որ սկզբում քողարկված ու պարզ չէր, այժմ պատռեց իր դիմակը և ցոյց տուեց, որ իր եսամոլական և աշխարհակալական նպատակների համար նա և սուտ է խօսում ու խաբում (Պորտսմէսի բանակցութիւնը Սազօնովի հետ), կատարում է էկսպրօպրիացիա (Կիաօ-Չաօյի գրաւումը), ծախում է իր խիղճը (Թիւրքահայերի կոտորածները), այժմ էլ համայն աշխարհին ցոյց տուեց, որ գերմանացի զինուորի ու թիւրքական բաշիբօզուկի միջև ոչ մի տարբերութիւն չը կայ։ Ռուսահպատակների հալածանքների մասին, որ տեղի են ունենում Գերմանիայում, կարդալիս՝ մարդ սոսկում է և չէ ուզում հաւատալ, թէ դրանք տեղի են ունենում Գեօթէի, Շիլլէրի, Կարլ-Մարկսի և Բեբէլի հայրենիքում։

Վիլհէլմ II-ի քաղաքականութիւնը, դիմակը վերցրած, աշխարհի առաջ հանդէս է գալիս իր իսկական դաւանանքով՝ fiat Germania, pereat mundus.

Ա. Նազարէթեան

ԲԷԼԳԻԱ

(Երկրի առևտրա-արդիւնաբերական և մտաւոր-կուլտուրական կեանքը)

II

Համառօտ պատմութիւն

Հռոմէացիների ժամանակ ներկայ Բելգիան կազմում էր Գալլիայի մի մասը և կոչվում էր Gallia belgica. բնակչութիւնը բաղկացած էր կելտական և գերմանական ցեղի ժողովուրդներից։ 5-րդ դարում այս երկիրը գրաւում են ֆրանկները, իսկ 9-րդ դարում (870 թ.) երկրի մի մասը, Շէլդա գետից դէպի արեւելք, անցնում է Գերմանիայի, իսկ միւս մասը՝ Արտուան և Ֆլանդրիան՝ Ֆրանսիայի ձեռքը։ Ետոյ այս երկիրը բաժանվում է մանր թագաւորութիւնների, որոնցից աւելի նշանաւոր են եղել Ֆլանդրիան և Բրաբանդը։ Առաջինը 1384 թ. անցաւ Բուրգունդիային, որն իր հերթին այնքան ուժեղացաւ, որ 15-րդ դարում հետզհետէ գրաւեց ամբողջ Բելգիան և Նիդէրլանդիան։ Նոյն դարը դեռ չը վերջացած (1482) Բելգիան Բուրգունդիայի հետ միասին բաժին է ընկնում Հաբսբուրգներին (գերման-աւստրիական դինաստիա, հարստութիւն)։ Այնուհետև Կարլոս V-ի՝ գահը թողնելուց յետոյ Բելգիան մասն է հասնում Փիլիպպոս II Սպանացուն (1555), որը իր բացակայութեամբ հիւսիսային նահանգները (Նիդէրլանդիան) նախ գցեց յեղափոխութեան գիրկը, ապա և մատնեց անկումի։ 1598—1621 թ. թ. Բելգիան (այսինքն «Սպանական Նիդէրլանդիան») անկախ թագաւորութիւն էր, զահակալութեամբ էրցհերցօգ Ալբերտի, որին այդ երկիրը օժիտ էր բերել իր կինը՝ Փիլիպպոս II-ի դուստրը՝ Իզաբէլլան։ Այնուհետև Բելգիան դարձեալ անցնում է Սպանիային, իսկ 1659 թ. Արտուա կոմսութիւնը՝ Պիրենէյեան դաշնագրով Ֆրանսիային։ 1713 թ. Բելգիան մտնում է Աւստրիայի գերիշխանութեան տակ, որը իր կրօնական և քաղաքական ճնշումներով երկրի մէջ յեղափոխութիւն է բռնկեցնում (1788)։ 1792—94 թ. թ. Բելգիան նուաճեցին ֆրանսիացիք, իսկ 1814 թ. Պարիզեան առաջին հաշտութեամբ այս երկիրը Նիդէրլանդիայի հետ միասին ճանաչվեց որպէս առանձին թագաւորութիւն։ 1830 թ. դարձեալ յեղափոխութիւն ծագեց, որի հետևանքն այն եղաւ, որ Բէլգիան բոլորովին անկախ պետութիւն դարձաւ։ Լոնդոնի կոնֆէրենցիան (1830 թ.) այդ անկախութիւնը ճանաչելուց բացի հաստատեց և ապահովեց Բէլգիայի չէզոքութիւնը։ Թագաւոր ընտրվեց Լէօպոլդ I Սաքսեն-Կօբուրգ Գօթացին (1831—65 թ. թ.)։ Երկրի կառավարութեան համար մշակվեց բուրժուական-լիբերալ գոյնի մի սահմանադրութիւն, որը ապահովում էր երկրում բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնների լեգալ գործունէութիւնը, մինիստրների պատասխանատուութիւնը պարլամենտի առաջ, միայն թէ այդ պարլամենտի անդամ կարող էին ընտրվել կալուածական բարձր ցենզ ունեցողները։

Բէլգիան որպէս կուլտուրական պետութիւն սկսեց առաջադիմել, նոյն այդ 30-ական թւականներից հետզհետէ երկիրը ծածկվեց երկաթուղիներով. քաղաքական և կրօնական կատարեալ ազատութիւն և միւս պետութիւնների հանդէպ չէզոք դիրք ունենալով՝ Բէլգիան սկսեց քաղաքակրթական մեծ քայլեր անել ու բարգաւաճել։ Լէօպոլդ II-ի օրով (1865 թւից) կղերական և ազատամիտ (լիբերալ) կուսակցութիւնների թունդ պայքարի և ընդհարումների միջոցին քաղաքական-հասարակական հրապարակ նետվեց և մի նոր կուսակցութիւն, սօցիալիստական, որը և կարճ ժամանակում այնպիսի մեծ չափեր ընդունեց երկրի մէջ, որ համեմատական չափով գերազանցեց Գերմանիային։ Ֆրեր-Օրբանի մինիստրական կաբինէտը (1878—84 թ. թ.), որ փորձ արեց անց կացնել դպրոցական ազատ օրէնքներ, պապական կուրիայի հետ կօնֆլիկտ առաջացրեց, որով և Մալուի կղերական մինիստրութիւնը նորից ջնջեց Ֆրեր-Օրբանի դպրոցական օրէնքները (1884)։ Այնուհետև Բերնաէրտի չափաւոր կղերական կաբինէտը (1884—94) ընդունեց գործարանային օրէնսդրութիւնը ակամայից, որպէս պալլիատիվ։ Քաղաքականապէս իրաւազուրկ ու ընտրելու և ընտրվելու դասերից դուրս մնացած դասը՝ բանւորութիւնը միջոց էր որոնում պաշտպանելու և ձեռք բերելու իր մարդկային ու քաղաքացիական իրաւունքները։ Եւ ահա 1886-ին, երկրի լեռնային մասերում, ուր հանքային աշխատանքների շուրջն աւելի խտացած են բանւորները, խոշոր ընդհարումներ տեղի ունեցան վերջիններիս և կառավարական մարմինների միջև. այդ շարժումն արիւնհեղութեամբ ճնշվեց։ 1889 թւից ընդհանուր ձայնատւութեան իրաւունքի օգտին եղած խլրտումները շատացան և բանւորութիւնը քանիցս երկրի այս ու այն մասերում բարձրացնում էր իր արդար տրտունջի և բողոքի ձայնը, պահանջելով վերաքննութեան ենթարկել սահմանադրութիւնը։ Երեք տարի շարունակ այդ հարցին հակառակում էր կղերականներից և լիբերալներից կազմված պալատը, մինչև որ 1893-ին երկրում սկսվեց բանւորական գործադուլ, մանիֆեստացիաներ և ամեն կողմից ցոյցեր և զինւորական ուժերի հետ արիւնալի ընդհարումներ և, որ աւելի նշանակալից է, ընդհանուր գործադուլ (ապրիլի 16)։ Պալատը ստիպված եղաւ զիջել և ընդունել ընտրողական նոր օրէնք ընդհանուր ու հաւասար ձայնատւութեամբ։ Ընտրողների թիւը 137,000-ից միանգամից բարձրացաւ 1.354,000-ի՝ 2.085,000 ձայնով։ Ընտրողական նոր օրէնքը չափազանց նուազեցրեց պալատում լիբերալների քանակը և բացի դրանից առաջին անգամ այնտեղ մուտք գործեցին սօցիալ-դեմօկրատները (1894 թւի ընտրութիւնների հետևանքն այս էր. կղերական 103, լիբերալ 20, սօց.-դեմօկրատ 28)։ 1899 թւից Բէլգիայի ընտրական գործում մտցվեց պրօպօրցիօնալի սկզբունք, 1904-ի ընտրութիւնները տուին կղերականներ 93, լիբերալներ 43, սօցիալ-դեմօկրատներ 28, քրիստոնէական-դեմօկր. 2, որով, ինչպէս տեսնում էք, վերջին 3-ի հանդէպ առաջինը՝ կղերական կուսակցութիւնը ձայների բացարձակ մեծամասնութիւն է ունեցել և հետևապէս եղել է երկրի տէրը և անօրէնը։ Բայց ձախակողմեան շարժումները այնուհետև էլ շարունակվեցին և շարունակվում էին։ Ֆլամանդները իրանց լեզուի համար ֆրանսիականի հանդէպ համահաւասար քաղաքացիականութեան իրաւունք վաստակելու աջող հետևանքին հասան (1901 թ.)։

Գերմանիայի ներկայ տարվայ ապօրինի քայլը երբ տեսան բէլգիացիք, որ իրանց այնքան սիրելի երկրի չէզոք հողերն է ոտք դնում իրանց մեծ քեռին, վերև յիշված բոլոր կուսակցութիւնները մի սիրտ և մի հոգի դարձան, և կառավարութիւնը այնքան համբերատար է եղել նոյն իսկ, որ, ինչպէս հեռագիրները հաղորդեցին, սօցիալիստների պարագլուխ Վանդերվէլդին յանձնել է մինիստրական պորտֆէլը։

Մօտիկ ապագայում պիտի տեսնենք անշուշտ, թէ ինչ հետաքրքրական էջեր են բացվելու Բէլգիայի նոր պատմութեան համար, բայց առ այժմ գոնէ բէլգիացիները իրանց հերոսական հայրենասիրութեամբ մեծ համակրանքի և յարգանքի են արժանի։

Գալէ

ԵՐԿՈՒ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

II

Նոյն թերթի այս տարվայ մարտ 31-ի համարում զետեղված է շվէդացի գրող Ե. Մելանդէրի հետևեալ գրութիւնը.

«1913-ի Յունիսից մի քանի օր առաջ ինձ այցելեց նորվեգիացի մի մարդ՝ Անտօն Եօհանսօն անունով, որ եկել էր Նորվեգիայի հիւսիսային ծայրերից։ Նա փոքրիկ մի մարդ էր և ձկնորսի տիպիկ կերպարանք ունէր։ Եւ նա ինձ ասաց, որ ինքն իսկապէս ձկնորս է, բայց միջանկեալ պարապում է նաև ուրիշ մանր զբաղմունքներով, ի միջի այլոց որպէս ուղեցոյց աշխարհագրական ընկերութեան։

«Նա այդ երկար ճանապարհորդութիւնը Նորվեգիայի ծայրագոյն հիւսիսից մինչև Ստոկհոլմ ձեռնարկել էր յատկապէս նրա համար, որ հանդիպէր Քրիստիանիայում յիշեալ ընկերութեան անդամներից մէկ-երկու օֆիցէրի և Ստոկհոլմում ինձ, որովհետև շատ կարևոր տեղեկութիւններ ունէր մեզ հաղորդելու։

«Յիշեալ օֆիցէրների հետ նա ծանօթացել էր Ֆինմարքում, իսկ իմ անունը լսել էր՝ այդ կողմերում իմ կատարած ճանապարհորդութիւնների ժամանակ։ Իր չնչին եկամուտներից նա խնայել էր 200 կրօն այդ մեծածախս ուղևորութիւնը կատարելու համար։

«Սառուցեալ Ովկիանոսի այն ափերին, որտեղից եկել էր Անտօնը, ապրում է մի ժողովուրդ, որ իր սեփական փոքրիկ աշխարհն ունի՝ հեռու առևտրական խոշոր ճանապարհներից։ Ձմեռվայ երկար գիշերներին նրանք մտածելու և մտորելու շատ ժամանակ ունեն։ Նրանք շատ բաների մասին կազմում են իրանց համար տարօրինակ ենթադրութիւններ, երբ կարդում են իրանց գրքերն ու լրագիրները և ամենից առաւել իրանց Աստուածաշունչը, և դրանցից շատերը լուրջ աստուածապաշտ մարդիկ են։ Երևում էր, որ Անտօնն էլ այդպիսի մէկն էր, բայց նա էր նաև «կանխատես» մէկը, այսինքն այնպիսի մի մարդ, որ դէպքերը առաջուց տեսնում է կամ կարող է տեսնել, ինչ որ տեղի է ունենում իր գտնված տեղից հեռու վայրերում։

«Նա նստած էր այդտեղ բազմոցի վրա իմ գրասեղանի մօտ և զարմանալի բաներ էր պատմում, թէ ինչպէս ինքը տեսել է տեսիլքի մէջ մարդիկ՝ նրանց անձամբ հանդիպելուց առաջ, դժբաղդութեան դէպքերի մասին, որ ինքը, թէև շատ հեռու, տեսնում էր ներկայ եղողի պէս կամ տեսել էր դէպքը պատահելուց առաջ։ Նա ասաց, որ ինքն այդ շնորհքը վաղուց էր ունեցել։ Ես չը գիտեմ, թէ արդեօք ուղիղ է դա թէ ոչ. սակայն ես դժուարանում եմ հաւատալ, որ մարդ կարող է այդպէս ազնիւ երևալ, բայց դարձեալ ստել։ Գոնէ նա ինքը հաւատում էր իր պատմածներին։

«Նա պատմեց ինձ, որ ինքը մի քանի տարի առաջ ձեռնարկել է իսկապէս լուրջ կերպով կարդալ Աստուածաշունչը կազմից կազմ, «որպէսզի սովորէ սէր և խոնարհութիւն»։ Երկար ժամանակ այդպէս շարունակելուց յետոյ 1907 նոյեմբ. 13—14-ի գիշերը Հոգին արթնացրեց նրան, և մի ձայն ասաց. «Քեզ պիտի տրվի Աստուծոյ արքայութեան գաղտնիքներն իմանալ»։ Այդ օրվանից յետոյ «ձայնը» շատ անգամ էր խօսում իր հետ ապագայ դէպքերի մասին, և դրանք ճշտութեամբ կատարվում էին։ Վերջին անգամ ձայնը խօսել էր իր հետ պատերազմի և արիւնհեղութեան մասին։

«— Հիմա դու պիտի գրես ճիշդ այնպէս, ինչպէս ես քեզ կասեմ,—ասաց նա։

«Նա թելադրում էր, և ես գրում էի։ Նրա մարգարէութեան բովանդակութիւն սա էր։

«Մի երկու տարի առաջ ձայնը հաղորդել էր Տրիպոլիսում և Բալկանեան թերակղզում լինելիք պատերազմի մասին, իսկ հիմա ասել էր, որ պատերազմ է լինելու նաև Գերմանիայում և Աւստրիայի մի կողմից, իսկ միւս կողմից Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Անգլիայի միջև։ Բելգիան էլ պիտի մասնակցէ։ Բայց նա չէր կարողացել տեսնել, թէ արդեօք Իտալիան մասնակցում է թէ ոչ։

«— Իսկ ինչ կը լինի Շվէդիային,—հարցրի ես։

«— Շվէդիան և Նորվեգիան պիտի զգուշանան, որ չը խառնվեն։ Պէտք է աղօթենք Տիրոջը, որ նա մեզ պահպանէ։ Շվէդիայի համար աւելի դժուար պիտի լինի չէզոք մնալ, քան Նորվեգիայի համար։ Գերմանիան պիտի կորցնէ Էլզաս-Լօտարինգիան։ Բայց դեռ լսիր։ Անգլիան պատերազմ է ունենալու Հնդկաստանում, և մի փոքր պատերազմ լինելու է նաև Սպանիայում։ Սակայն ես չը լսեցի, թէ դա ինչպէս պիտի վերջանայ. դա մեզ չէր վերաբերում։ Հիւանդութիւնը մարդկանց մէջ կոտորած է անելու. թոքախտ է լինելու դա։ Սակայն ձայնը ինձ ասաց նաև, որ պատերազմ է լինելու Շվէդիայի ու Նորվեգիայի մի կողմից և Ռուսաստանի ու Ֆրանսիայի միջև միւս կողմից։ Մենք ոչ մի կողմից օգնութիւն չը պիտի ստանանք, որովհետև բոլորն էլ իրանց սեփական ցաւերովը պիտի լինեն զբաղված։ Մի երկաթուղի է շինվելու Ֆինլանդիայի միջով մինչև Հարաւային Վարանգեր։ Երկու մեծ ընդհարումներ տեղի պիտի ունենան Պօրսանգէր և Թանա գետերի մէջտեղը։ Այստեղ ես տեսայ գերեզմաններ և դիակներ։ Ես տեսայ նորվեգիական նշանազգեստ հագած մի մարդ թիակը ձեռքին թեքված մի գերեզմանի վրա։ Երկրորդ ընդհարումը տեղի պիտի ունենայ Պօրսանգէրի ծոցից մի մղոն հեռու ներքին Սկուգանվարէգվանդի մօտ, որտեղ հիմա հեռախօսի կայարանն է։ Այդտեղ ես տեսայ գերեզմաններ, դիակներ և ծաված ձեռներ։ Այն ժամանակ ես հարցրի, թէ արդեօք իմ ամբողջ ցեղը պիտի ընկնի պատերազմի դաշտում։ «Ոչ,—»ասաց ձայնը։ Եւ այդպէս՝ ռուսները յարձակվում են Գօտլանդի վրա—դա ես տեսայ—և վերցնում։ Ետոյ ցամաք են դուրս գալիս Ստոկհոլմից ներքև։ Բայց դրանից դէնը չը տեսայ։ Ֆրանսիացիները յարձակվում են Գէօտէբօրգի վրա։ Գետից դէպի արեւմուտք եղած բոլոր տները ես ամբակոծված տեսայ, սակայն գետից դէպի արևելք դեռ տներ կային։ Այդ ժամանակ սօցիալիստներն են իշխում Շվէդիայում։ Գետից դէպի արևմուտք լիքն էր գերեզմաններով։ Ես դրանց մօտ տեսայ մոխրագոյն զգեստ հագած մի մեծ տղամարդ... Շվէդիան կորցրեց Գօտլանդը, իսկ Նորվեգիան իր երկրի ամբողջ հիւսիսային մասը մինչև Լիւնգսֆեօրդը։ Ֆինլանդիան առաջվանից աւելի պիտի ճնշվի, սակայն Դանիան ամբողջ ժամանակ խաղաղութեան մէջ էր։ Դրանից դէնը ես չը տեսայ։

«Եւ հետևապէս նա ապագայ դէպքերի մասին այլ ևս ասելիք չունէր։

«— Բայց ինչու համար էք դուք այս երկար ճանապարհը կտրել այդ բաները պատմելու համար։

«— Որպէս զի դուք այստեղ Շվէդիայում պատրաստվէք։

«— Բայց ինչ էք կարծում, այդ պատերազմը շուտ կը լինի։

«— Ինձ այնպէս չերևաց, որ դա շատ մօտալուտ է։

«Նա այլ ևս ասելու բան չունէր։

«Անտօնը մեծ փափագ ունէր նաև Վիլհէլմ կայսրի մօտ գնալու և նրան զգուշացնելու, սակայն լեզուն և փողը արգելք էին լինում։ Ես նրան խորհուրդ տուի չը գնալ, այլ դիմել մի որոշ պարոնի Բերգէնում, որտեղ կայսրը ամեն տարի այցելում էր, և այդ պարոնը անշուշտ կը պատմէր նրան ամեն բան։ Այդ առաջարկութիւնը նա ընդունեց։

«Դա էր Անտօն Եօհանսօնի գուշակութիւնների պատմութիւնը։

«Գուցէ մէկը հարցնէ, թէ արդեօք ես այդ բոլորին հաւատում եմ։

«Ես կը պատասխանեմ, որ կան որոշ բաներ, որոնց մարդ ոչ հաւատում է, ոչ էլ չէ հաւատում։ Սակայն որ Անտօնը ինքը հաւատում էր իր պատմած բաներին, այդ բանի մասին ես կասկած չունեմ։ Մարդ չի վերցնի իր ամբողջ դրամագլուխը և ճանապարհվի Նորդքինից լեռնադաշտերի վրայով ձիւնախառն փոթորիկների մէջ—նրա թուչերը սառել էին այդ ժամանակ—և յետոյ խաւար ցուրտ ձմեռը Սառուցեալ Ովկիանոսի և Հիւսիսային ծովի վրայով, որպէս զի այսքան հեռու հարաւում մի պատգամ տայ, եթէ ինքը հաւատացած չը լինի, որ ուղարկված է դրա համար։ Մանաւանդ որ Անտօնը շատ վախենում էր, որ իրան ծաղր կենթարկեն։

«Ուրիշ անգամներ ձեռք բերած փորձառութիւնները ինձ խելք էին սովորեցրել, ուստի ես սպասում էի, որ Յունիսից յետոյ, երբ Անտօնը տուն պիտի ճանապարհվէր, նա կը գար և ինձանից քիչ փող կուզէր։ Սակայն այդ բանը նա չարաւ, թէև անշուշտ իր ունեցած 200 կրօնի մեծագոյն մասը նա ծախսել էր Ստոկհոլմում և վերադառնալու ճանապարհն էլ նոյնքան երկար էր, որքան գալու ճանապարհը»։

Ահա այն երկու գուշակութիւնները, որոնք վերաբերում են մեր ժամանակի դէպքերին և մասամբ նաև մօտիկ ապագային։ Անշուշտ դէպքերը ցոյց կը տան, թէ որքան ճշմարտութիւն կայ պահված այդ գուշակութիւնների մէջ։ Ժամանակները լուրջ են, շատ ազգերի լինել չը լինելու խնդիրը պիտի լուծվի. բիւրաւոր և միլիօնաւոր մարդկանց արիւնը պիտի թափվի, որբերի և այրիների անհամար խմբեր պիտի մնան անօգնական։ Խաղաղասիրական ընկերութիւնների բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան։

Ի՞նչ պիտի լինի ապագան։ Այդ ապագայի ընդհանուր գծերը աղօտ կերպով տեսնում ենք, իսկ մանրամասնութիւնները ծածկված են մեզանից։

Մ. Դերձակեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԻՈՍ X ՊԱՊԸ

7 օգոստոսի

ՀՌՈՄ.—Վախճանվեց պապը։

ՀՌՈՄ.—Երէկ երեկոյեան հրատարակված վերջին բիւլլետէնը պապի առողջութեան մասին ասում է. «Կէսօրին մօտ պապը այլ ևս անկարող եղաւ խօսել, սակայն շարունակում էր դեռ ճանաչել ներկայ եղողներին։ Երեկոյեան տաքութիւնը 40'1° էր։ Ցերեկով ժողովվեցին պապի զգեստարանի ներկայացուցիչները. պապին հաղորդելու համար Վատիկան կանչվեցին կարդինալները. եկան նաև դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչները։ Պապը վախճանվեց գիշերվայ ժամը 1 ու 20 րոպէին։

Մինիստր-նախագահը պապի մահից յետոյ անմիջապէս մի շարք կարգադրութիւններ տուեց, վերաբերեալ եկեղեցական իշխանութեան ազատ գործունէութեան։

Վախճանվեց Եզուիտների օրդէնի գեներալ՝ պատէր Ֆրանց-Կավէրը։

ԼՈՆԴՈՆ.—Պապի մահվան տեղեկութիւնը խիստ վշտացրեց Լոնդոնի բազմամարդ կաթոլիկ համայնքին. բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիներում կատարվեցին պատարագներ։

(Հ. Գ.)

Կենսագրական համառօտ նօթեր

Հեռագիրը հաղորդում է, որ վախճանվել է Հռոմի պապ Պիոս X-ը։ Նա պապ էր ընտրվել 1903 թւին, Լևոն XIII-ի մահից յետոյ։ Նրա իսկական անունն էր Ջուզեպպէ Սարտօ, բայց պապ ընտրվելով նա ընդունեց Պիոս X անունը։

Պիոս պապը դեմօկրատական ծագում ունի. նա ծնվել է 1835 թ. Տրէվիզոյում, գիւղական ընտանիքում, ուսում է առել Կաստելֆրանկօյում և Պադուայում. սկզբում քահանայ է եղել Կաստելֆրանկօյում և յետոյ ուրիշ քաղաքներում, իսկ Տրէվիզոյում եպիսկոպոսական յաջորդ է եղել և, վերջապէս, 1884 թ. նա եպիսկոպոսական աթոռ ստացաւ Մանտուայում։ 1893 թւին, երբ Վենետիկի պատրիարքական աթոռը թափուր մնաց, Սարտօ նշանակվեց Վենետիկի պատրիարք և միևնոյն ժամանակ կարդինալի կոչում ստացաւ։

Ինչպէս պատրիարք ժամանակ, նոյնպէս և պապ ընտրվելուց յետոյ, Պիոս X-ը միշտ զբաղվում էր եկեղեցու ներքին գործերով և աշխատում էր իրան հեռու պահել քաղաքականութիւնից։ Միայն մի քանի անգամ, քաղաքական դրութիւնների ժամանակ, նա երբեմն հանդէս է եկել իր կարծիքներով, որոնք, պէտք է ասած, յարգվում էին կաթոլիկ պետութիւնների և ժողովուրդների կողմից։

Հէնց վերջին ժամանակներս Պիոս X-ը մի նամակով դիմեց Ֆրանց-Յովսէֆին՝ խնդրելով յետ կանգնել իր արիւնալի մտադրութիւններից և ծերութեան օրերում իր ցալիքները չը ներքել արիւնով։ Բայց կաթոլիկ կայսրը մերժեց այդ խնդիրքը։ Եւ այժմ Պիոս X պապը գերեզման է իջնում վշտացած հոգով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

[illegible]

Ջրի խնդիրը Սղնախի օրջանում

Սղնախ, 3 օգոստոսի

Անագա և Վաքիրի գիւղերի ձորում գտնվում է 44 ջրաղաց։ Այդ ջրաղացները ջուր ըստանում են փոքրիկ առանձին-առանձին հոսող աղբիւրներից, որոնք միանալով կազմում են մի առու, որը կարողանում է շարժել ջրաղացի քարերը։ Ջրաղացի ջուրը նոյնպէս բանեցնում են այգիների վազերի բժշկութեան համար, նոյնպէս և տնային պէտքերի համար։ Ջրաղացների ջրով նոյնպէս ջրում են Վաքիրի գիւղում 47 դեսեատին այգիներ։ Այստեղ ջրաղացներում աղում են մօտ 2000 տան հարկաւոր ցորենը։

Սղնախի ջրմուղն իր ջուրը ստանում է Կարդանախի աղբիւրներից։ Որովհետև ամառը ջուրը տաք է, ուստի կառավարիչ Սալմանը ցանկանում է ջուր բերել «Խևի» աղբիւրից, որը սառն և առողջարար ջուր է։ Նոյնպէս ցանկանում են Սղնախի ջրանցքից ճիւղ տանել Վերին Մաչխաանի գիւղը։ Այս գիւղում բնակվում են մօտ 1000 տուն բնակիչ։ Գիւղը գտնվում է բարձրաւանդակ տեղում, ուստի ոչ մի աղբիւր չը կայ այստեղ։ Բնակիչները ջուր բերում են հարևան Աբբօզիկի և Ներքին-Մաչխաանի գիւղերից։

Ուրեմն ջուր տանել այս անջուր գիւղի համար մեծ բարիք պէտք է համարել։ Սակայն սրանից տուժում են Անագա և Վաքիրի գիւղերը, որովհետև այն ժամանակ 44 ջրաղաց կանգ կառնեն և դրանից մեծամեծ վնասներ կը ստանան։

Իւրաքանչիւր ջրաղաց արժէ միջանում 1000—1500 րուբլի. 44 ջրաղացը կարժենա մօտ 58,000 ր., ուրեմն ջրաղացների փակելով ստացվում է վնաս մօտ 58,000 ր.։ 47 դեսեատին այգիներ մնալով առանց ջրելու, բերքը պակաս կը ստացվի տարեկան մօտ 14,000 րուբլի, եթէ մի դեսեատինից հաշւենք 300 ր.։ Բացի սրանից ջրաղացների ջուրը բանեցնում են այգիների բժշկութեան և տան պէտքերի համար։ Եթէ 5 ամառ հարկաւոր լինի 150,000 դոյլ ջուր և 5 դոյլը հաշւենք 1 կ., ժողովուրդը վնաս է ստանում 3000 րուբլի։

Ջրաղացների փակվելով՝ գիւղացիները ստիպված կը լինեն տանել ցորենը Ալազանի այն կողմը գտնվող ջրաղացները՝ աղալու համար։ Եթէ հաշւենք մի միլիօն պուդ ցորեն և քրէհ տանելու համար պուդին 15 կ., այն ժամանակ վնասը ստացվում է մօտ 15,000 ր.։ Հաշւելով բոլոր վնասները, տեսնում ենք, որ 44 ջրաղաց փակվելու դէպքում Անագա և Վաքիրի գիւղերի բնակիչները ստանում են վնաս մօտ 90,000 ր.։

Դրութիւնը ծանր է։ Անագա և Վաքիրի գիւղերը խնդիր են ուղարկում կառավարութեան, խնդրելով թոյլ չը տալ, որ ջուր տանեն Վերին-Մաչխաանի գիւղը։ Հետաքրքրական է, թէ ինչ վճիռ կը կայացնէ ջրային վարչութիւնը։

N. N.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

◆ Քաղ. վարչութեան մէջ արդէն պատրաստ են մեծ քանակութեամբ խնդրաթերթեր, որոնցով պահեստիների ընտանիքները ստանալու են նպաստ։ Այդ խնդրաթերթերում գրվում է պահեստիի անունը, հօրանունը և ազգանունը, կոչումը, և յետոյ՝ ունի կին, երեխաներ, և քանի տարեկան են սրանք, ընդունա՞կ են արդեօք աշխատանքի, կա՞ն 17 տարեկան, զէնքի կոչված պահեստին ունի արդեօք հայր, մայր, պապ, տատ, եղբայրներ և քոյրեր, սրանց ծրն է անընդունակ աշխատել կամ ծրը պահվում է պահեստիի միջոցներով և այլն։ Ամսիս 7-ից արդէն սկսվել է պահեստիների ընտանիքների ցուցակագրումը։ Մի օրվայ մէջ ստացվել է 496 խնդիրք գանձարանից նպաստ ստանալու մասին։

◆ Պատերազմից Վնասվածներին Օգնող Կովկասեան Կոմիտէտում ստացվել են հետևեալ նուէրները.—Ն. Ֆ. Ջունկովսկի 100 ր., Ն. Լ. և Ա. Պ. Պետերսօն՝ 100 ր., իշխ. Ն. Պ. Գալիցիայից՝ 25 ր., Ա. Զ. և Ա. Ն. Միշլայեվսկիներ՝ 100 ր., Վրաստանի էկզարխ արքեպ. Պիտիրիմ՝ 100 ր., Մեսրոպ եպիսկոպոս՝ 100 ր., Գ. Մ. Ծուլրինեան 100 ր., իշխ. Կ. Ն. Աբխազի՝ 100 ր., Կայսր Ալէքսանդր I-ի անուան մանկական ապաստարան՝ 3 ր., Ի. Պ. Բարանովա՝ 15 ր., Վ. Լ. Ֆեռնէր՝ 5 ր.։ Ընդամենը 748 րուբլի։

◆ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկ. խորհրդի նախագահը թոյլտւութիւն է ստացել Կովկասի փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկովից ժողովարարութիւն անելու թէ կենտրոնում և թէ ընկ. ճիւղերի միջոցով՝ յօգուտ պահեստի զինուորների ընտանիքների և վիրաւորված զինուորների։

◆ Քաղաքային զինուորակոչութեան վարչութիւնը մի շրջաբերական կարգադրութիւն է ստացել ներքին գործերի մինիստրից այն մասին, որ այս տարվայ զինուորակոչութեան ժամանակ ընտանեկան արտօնութիւններով օգտվելու են այն նորակոչները, որոնց եղբայրը, որպէս պահեստի (запасной) կամ որպէս երկրապահ զինուոր (ополченецъ), պատերազմ է տարված։

◆ Զորեքշաբթի, յուլիսի 6-ին, աւետարանական-լիւտերական Պօղոս-Պետրոս եկեղեցում հանդիսաւոր մաղթանք կայացաւ ռուսաց զէնքի յաղթութեան համար։ Մաղթանքից առաջ պաստոր Իօհան Շլէյնինգ պատշաճ ճառ արտասանեց։

◆ Կովկասի ջրային վարչութեան ծառայողները որոշել են պատերազմական գործողութիւնների ժամանակ ամեն ամիս իրանց ստացած ռոճիկներից 2—5% ը յատկացնել պատերազմի կարիքներին։

◆ Երէկ, ցերեկվայ ժամը 3-ից նկատելի էր Թիֆլիսում արեգակի խաւարումն, որ տեւեց մինչև ժամը 5-ը։ Երկինքը սկզբից ամպամած լինելով՝ դժուար էր պարզորոշ նկատել խաւարումը, սակայն ամպերը հետզհետէ քաշվեցին, և ժամը 3¾-ին միանգամայն պարզ կերպով նկատելի էր արեգակի սկաւառակի խոշոր մասի ծածկված լինելը։

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտը դիմել է իր Կովկասի լիազորին, խնդրելով հնարաւորութեան չափ լայն տարածել ազգաբնակութեան մէջ Ռոմանովեան պրէմիաները՝ օրինակելի գիւղատնտես-գիւղացիներին վարձատրելով դրանցով։ Կովկասում պրէմիաներ բաժանելու գործը նշանակված է 1916 թ.։ Ողջ գումարը պրէմիաների համար 15,000 ր. է որոշված։

◆ Քաղաքում լուրեր են տարածվել, որ մօրատօրիումը (մուրհակների վճարումը մինչև պատերազմի վերջանալը յետաձգելու օրէնք) տարածվում է և Թիֆլիսի վրա։

◆ Քաղ. վարչութիւնը վերջացնում է ուտեստի մթերքների սակագնի քննութիւնը. սակագին է նշանակվելու նոյնպէս այն ապրանքների վրա, որոնք մեծ սպառում ունեն։ Սակագինը ներկայացվելու է նահանգապետի հաստատութեան։

◆ Կրուժօկի աւագների խորհուրդը որոշել է պատերազմում վիրաւորվածների և պահեստիների ընտանիքների օգտին յատկացնել լօտօյում տարված գումարից 5%, 40 կ. թղթախաղից և մուտքի ամեն վճարից 5 կոպէկ։

◆ Լօտօյի խաղի սահմանափակումը խիստ կերպով անդրադարձել է ակումբների բիւջէի վրա, և այն եկամուտները, որ ստանում էին նրանք, այժմ շատ նուազել են։ Կրուժօկը, օրինակ, այդ որոշման նախօրեակին այդ խաղից յօգուտ ակումբի ստացել էր 109 ր. 54 կ., որոշումից յետոյ ստացել է 18 ր. 34 կոպէկ։

◆ Օգոստոսի 7-ից, Անդրկովկասեան երկաթուղագծի գնացքների թւին աւելացվել է մի լրացուցիչ մարդատար գնացք՝ III և IV կարգի վագոններով։ Գնացքը գնալու է մինչև Երևան և յետ է դառնալու։ Ճանապարհավարձը III կարգի հաշւով է։ Թիֆլիսից գնացքը (№ 8) մեկնում է (Թիֆլիսի ժամանակով) երեկ. 8 ժամ 13 րոպէին, Ղարաքիլիսա է հասնում 4 ժ. 6 ր. գիշերվայ, Ալէքսանդրոպոլ՝ 7 ժ. 32 ր. առաւօտեան, իսկ Երևան հասնում է ցերեկվայ ժամը 2 և 51 րոպէին։

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» նախորդ առաջնորդողի մէջ (№ 172) սպրդել է մի սխալ։ «Տպված է՝ «եթէ նորից համաեւրոպական պատերազմը պսակվի...», պէտք է լինի «եթէ ներկայ...»։

—

Կ Ո Վ Կ Ա Ս

◆ Ի նկատի ունենալով, որ գիւղական ընտանիքներում աշխատող ձեռքերի պակասութիւն է հիմա, Ալէքսանդրօպոլի արհեստաւորների համքարները իրանց վրա են վերցրել գիւղացիների դաշտային աշխատանքներին օգնելու գործը։ Յուլ. 26-ին քարտաշ-համքարները գնացին դաշտերը արտերի բերքերը հաւաքելու։ Դրանից յետոյ նոյն նպատակով դաշտային աշխատանքների գնացին կօշկակար-համքարները։

◆ Բագւում, տեղացի մի քանի կանանց նախաձեռնութեամբ կազմակերպվում է Կարմիր Խաչին օգնող կանանց մի ընկերութիւն, որի գլխաւոր նպատակն է սպիտակեղէն մատակարարել Կարմիր Խաչին։

◆ Բագւի քաղ. Միքայէլեան հիւանդանոցի վերատեսուչը մօտ 400 խնդրագիր է ստացել այն անձերից, որոնք ցանկանում են գթութեան քոյր դառնալու համար պատրաստվել յիշեալ հիւանդանոցին կից եղած վեց-շաբաթեայ դասընթացքներում։ Բայց, դժբաղդաբար, դասընթացքներում տեղ կայ միայն 60 հոգու համար և այդ պատճառով շատերին մերժվում է։

◆ Կարմիր Խաչի Բագւի վարչութիւնը հետևեալ անձերից ստացել է հետևեալ նուէրները.—Մ. Նաղիևից՝ 10,000 ր., Եա. Ն. Սմիրնովից և Մ. Գ. Ալիբէգեանից 1000-ական ր., Ա. Լ. Բիչից և Ս. Ս. Թաղիանոսեանից՝ 300-ական ր., Պ. Պ. Ֆրէզէից, Ա.-բ. Վէզիրովից և Ֆ.-բ. Ռուստամբէկովից՝ 100-ական ր. և Ֆ. Ա. Բերնգարդից 50 ր.։

◆ Բագուեցի ինժէներ Մ. Գ. Ալիբէգեան պատերազմի գնացածների ընտանիքների օգտին նուիրաբերել է 3000 ր., որից 1000 ր. յանձնված է Կարմիր Խաչի կարգադրութեան, 1000 ր. զէնքի կոչված պահեստիների ընտանիքների օգտին և 1000 ր. Հայոց Կուլտուրական Միութեան՝ Անդրկովկասի գիւղացի պահեստիների ընտանիքների համար։

◆ Բագւի Հ. Կուլտ. Միութիւնը իր վերջին նիստում որոշել է իր անդամներից կազմել մի կօմիտէտ նուիրաբերութիւններ հաւաքելու Անդրկովկասի գիւղացի պահեստիների ընտանիքների օգտին, և երկրորդ՝ իր սեփական շէնքի երկրորդ յարկը Կարմիր Խաչի տրամադրութեան տակ դնել յարմարեցնելով այն հիւանդանոցի՝ 100 մահճակալով, պատերազմում վիրաւորվածների համար։

◆ Բագւի նաւթարդիւնաբերողների խորհուրդը որոշել է 500,000 ր. յատկացնել պատերազմի կարիքներին. դրանից 320,000 ր. տրվելու է Կարմիր Խաչին՝ արևմտեան սահմանում հիւանդանոց հաստատելու 200 մահճակալով, 80,000 ր. տրվելու է փոխարքայի տրամադրութեան տակ՝ զէնքի կոչված կովկասցիների կարիքների համար, իսկ 100,000 րուբլով նաւթարդիւնաբերողների խորհուրդը Բագւում հիմնելու է մի հիւանդանոց 500 մահճակալով՝ պատերազմում վիրաւորվածներին բժշկելու և հոգալու է Բագւի արդիւնաբերական շրջանի կարիքները։ Բացի դրանից նաւթարդիւնաբերական ֆիրմաները որոշել են օգնութեան հասնել իրանց այն ծառայողների և բանուորների ընտանիքներին, որոնք զէնքի են կոչվել։ Փոխարքայի կարգադրութեանը յանձնված 80,000 ր. փոխարքան յանձնել է իր նախագահութեամբ կազմված Պատերազմից Վնասվածներին Օգնող Կովկասեան Կոմիտէտին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԷՆ

—

Կ. Պոլիս, 23 յուլիս

Դէպքերը կը խելայեղեն զմեզ։ Հողը մեր ոտքերուն տակ կը փլի ու զարհուրելի կործանումի մը բոլոր արհաւիրքները կը պատճառէ։

Սուլթաններու մայրաքաղաքը գարձեալ անսովոր տագնապի մը մէջ է։

Համաշխարհային այս շփոթութիւնը իր ամենածանր հետեւանքներովը հոս զգալի է, և Թիւրքիա՝ կանցնէ այս պահուն ամենասոսկալի տագնապ մը, հարիւր անգամ աւելի ծանր քան այն, որ կրած էր ասկէ առաջ բալկանեան պատերազմի պահուն։ Մայրաքաղաքին մէջ երբ կը լսէին թնդանօթի ձայները, այսքան խուճապ չկար, որքան կայ հիմա, երբ դեռ Թիւրքիան պատերազմի ալ չէ միջամտած։

Համաշխարհային այս արհաւիրքին շարժառիթներն ու ծագումը ինծի անկ չէ ներկայացնել, վասնզի անոր ընթացքին արդէն հետևած պէտք է ըլլայ ամեն մարդ։

Սակայն Թիւրքիոյ դիրքն ու հայոց կացութիւնը մասնաւորապէս կրնան շահագրգռական ըլլալ այս մասին։

Թիւրքիոյ՝ համաշխարհային այս շփոթութեան մէջ ունենալիք դերէն կախում ունի մեր հայոցս կացութիւնը, որ այսօր դժբաղդաբար շատ դժնդակ և տագնապալից է, վասնզի Թիւրքիա այս պահուս կը գտնուի բոլորովին անպատասխանատու և առանց հակակշռի։

Թիւրքիոյ ներկայ վարիչները, ինչպէս յայտնի է, գերմանասէր են և գերման քաղաքականութեան ապաւինելով 1912—13-ի բալկանեան պատերազմէն յետոյ բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին երբեակ համաձայնութեան պահանջներուն դէմ, և նոյն իսկ խաբեցին Ֆրանսան և անկէ փոխառութիւն մը ըրին։

Լեման Ֆոն-Սանդէրսի և 250 գերման սպաներու գոյութիւնը թիւրք բանակին մէջ նոյն իսկ գերման և թիւրք զինուորական պայմանագրութեան մը գոյութիւնը ենթադրել կուտայ ոմանց, և ասիկա շատ հաւանական կերեւայ, վասնզի այդ սպաները ետ չեն պահանջուիր գերման կառավարութեան կողմէ, հակառակ անոր, որ անիկա պատերազմի մէջ է։

Հետեւաբար Թիւրքիոյ գործադրած զօրակոչը նկատուեցաւ պատերազմի մը պատրաստութիւնը ի նպաստ Գերմանիոյ։

Նոյն իսկ շշուկներ եղան, թէ դահլիճին մէջ կան մի քանի անդամներ, որոնք այնքան եռանդ ցոյց կուտան, որ անմիջապէս կուզեն յարձակիլ Բուլղարիոյ վրայ և բռնաբարելով բուլղարն ալ՝ յարձակիլ Յունաստանի վրայ և գրաւել Սելանիկը։

Դահլիճին մէջ գտնուող մի քանի մինիստրներ, ինչպէս վարչապետը, ըսուեցաւ թէ, դէմ էին այս բաղդախնդրութեան և արկածախնդիր քաղաքականութեան մը պատասխանատւութիւնը չէին ուզեր ստանձնել։

Նոյն իսկ ըսուեցաւ, թէ Սայիդ Հալիմ փաշա պիտի թողու վարչապետութիւնը, ինքը մասնակից չըլլալու համար այս տեսակ խենթութեան մը։

Ի վերջոյ, ինչպէս երեւոյթներէն կերեւայ, միջին եզր մը գտնուեցաւ։ Դահլիճը պատրաստուելով հանդերձ որոշեց սպասել և հետեւիլ դէպքերուն ընթացքին։ Արդարեւ, զօրակոչը կը շարունակուի։ Զօրքերը կը ղրկուին թիւրքաց սահմանագլուխները, և կամրացուին նեղուցները, Թիւրքիոյ չէզոքութիւնը պահելու անմեղ նպատակով։

Սակայն կառավարութեան տրամադրութիւնը միշտ գերմանասէր էր, և, ինչպէս կը մատնուէր իրենց խօսքերէն, Թիւրքերը իրենց համար շինած էին գեղեցիկ ծրագիր մը։

Թիւրքերը անձկանօք կը սպասէին «Գէօբէն» զրահաւորին, որ գար Դարդանէլ և իր զէնքերը պարպելով Թիւրքիոյ յանձնուէր։

Թիւրքիոյ վարիչները կը մտածէին «Գէօբէնը» գրաւել և իբր օսմ. զրահաւոր գործածել Ցունաստանի դէմ։

Սակայն Թիւրքաց գերմանասէր միտումները չախչախուեցան այսօր Անգլիոյ կողմէ պատերազմին յայտարարութեամբ։

Պատերազմին բաղդը հիմա բաւական որոշ կերեւայ, և Թիւրքիոյ կողմէն դէպի Գերմանիա հակում մը կրնար կործանումի մը պատճառ ըլլալ Թիւրքիոյ համար։

Հիմա չենք գիտեր, թէ ինչ պիտի լինի Թիւրքիոյ դիրքը. ինչ որ ալ ըլլայ անիկա, զօրակոչը զարհուրելի աղէտ մըն է մանաւանդ հայ ժողովուրդին համար։

Տակաւին հազիւ թէ քանի մը ամիս եղած էր, որ զօրքերը իրենց երկիրները դարձուած էին, և հիմա կրկին զէնքի տակ կը կոչուին։

Զօրակոչի առաջին օրերուն փրկանք առնելու խօսք ալ չկար։ Հիմա փրկանք կընդունուի միայն ոչ-իսլամներէն, որոնք գեղեցիկ կերպով մը կը կողոպտուին։

Կառավարութիւնը արդարութեան ու իրաւունքի ամեն գաղափար ոտնակոխ ընելով զէնքի տակ կը կոչէ նաև մէկ գիշերուան մէջ խմբագրուած աժամանայ օրէնքով մը 31-էն 45 տարեկան ոչ-իսլամները ևս, որոնք մինչև սահմանադրութեան հռչակումը պատերազմական տուրք տուած են և բնաւ մարզանք չեն տեսած իրենց կեանքին մէջ։

Զօրակոչը, մանաւանդ 31-էն 45 տարեկաններու զէնքի տակ առնուիլը, առաջ բերաւ անօրինակ սրտաբեկութիւն մը, վասնզի ասիկա սպանդ մըն է, քան թէ զօրակոչութիւն։

Թիւրքիոյ պատերազմական մինիստրութիւնը ոչ միայն անկարող է այս մարդիկը զինել, այլ նոյնիսկ ի վիճակի չէ կերակրել։

Հետեւաբար անոնք, որ փրկանք տալու վիճակին մէջ գտնուելիք կըլլան, որով երիտասարդ ույժեր երկրէն կը մեկնին, ամայութիւն և դատարկութիւն առաջ բերելով իրենց շուրջը, մեծ սխալ կը գործեն, որովհետև այդպիսիներու գործելակերպին շնորհիւ անհամար թիւով ընտանիքներ կը փճանան և շատեր անօթի մնալու վտանգին տակ են։

Խեղճութիւնը աննկարագրելի է։ Կեանքի կենսական պէտքերը եռապատիկ գիներու հասած են։ Հացի սովը կատարեալ իրողութիւն մըն է։ Ահագին բազմութիւններ խըռնուած են փուռներու առջև և հաց առնելու համար իրար կը կոխոտեն։ Զարհուրելի տեսարաններ կը պարզուին։ Աղքատութիւնն ալ համատարած է։ Վստահութիւնը ջնջուած է, վասնզի բոլոր բանկաները իրենց դուռները փակած են և հազարաւոր ոսկի աւանդ ձգողներուն իսկ դրամ մը չեն վճարեր. ասով ստեղծեցին սեղանաւորական տագնապ մը, որուն գլխաւոր պատասխանատուն թիւրք կառավարութիւնն է, վասնզի բանկաներու հնչիւն դրամը գրաւելու համար կը քաշքշէ զանոնք, որ չվճարեն իրենց հնչիւն դրամը ժողովրդին։

Այս անսովոր ու խառնակ վիճակը, որ հարուստներն ալ կաղքատացնէ, աւելի կը ծանրացնէ տագնապը, վասնզի շատերու համար զինուորական փրկանքի հայթայթումը կը դժուարացնէ։

Հայորդի

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Պուշկին, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին ջղային և երեխայոց հիւանդութ.։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի հիւանդութ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հիւ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեկ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

Ց. Ե. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ—12—1 ժ. երկուշ. չորեքշ. ուրբաթ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Ց. Ե. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—73

ՄԵՐՎԻ հայոց ծխ.-դպ. հոգաբարձութիւնը յայտնում է ի գիտութիւն ուսուցիչ-ուսուցչուհիների, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի համար

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԱՐԴԷՆ ՎԱՐՁՎԱԾ ԵՆ։

Հրաւէր չը ստացողները ազատ են։

756. 3—1

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

Վաճառվում են հետեւեալ հրատարակութիւններից

1) ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, Վրժնի, I և II հատորներ	1 ր.	50 կ.
2) ՄԻ ԱՄԻՍ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ, Հ. Առաքելեանի		40 կ.
3) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Լէօի, հատոր I, երկրորդ տպ.	1 ր.	20 կ.
4) ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ, Արշ. Մխիթարեանի		40 կ.
5) ԱՐԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ		15 կ.
6) ՋԵՌՆԱՐԿ տրամաբանութեան, հոգեբանութեան, բանահիւսութեան, Հ. Առաքելեանի		50 կ.
7) ԿԵՐՈՆՆԵՐ, բանաստեղծ. հաւաքածու, Վ. Մալէզեանի	1 ր.	
8) ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ողբացեալ Արփիար Արփիարեանի		40 կ.
9) ՄԻ ՀՆՁԻՒՆԻՆ ՄԻ ԳԻՐ (վեպագրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի		40 կ.
10) ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, Մուշեղ եպիսկոպոսի		35 կ.
11) ՃՈՐՏԵՐԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ, նկարներով		15 կ.
12) ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ, թարգմ. Մ.-ի		15 կ.
13) ՄԻԼՏՈՆԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գրական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի		30 կ.
14) ԳԱԼԻԼԷՅԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գիտական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի		25 կ.
15) ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՐԱՀԱՆԳ ՀԱՆՐԱՊԱՐՏՈՒՑ, Մակ. եպ. Բարխուդարեանի		80 կ.
16) ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ.	1 ր.	50 կ.
17) ԽԱՂԱՂԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔ. Արթիւր Միւլէրի, թարգմ. Իս. Յարութիւնեանի.		40 կ.
18) ՓԱՐԱՒՈՆՆ ՈՒ ՀԱՆՁԱՐԸ, Աւ. Եզեկեանի.		15 կ.
19) ОТВѢТЪ АРХІЕПИСКОПА МЕЛХИСЕТЕКА МУРАДЬЯНА НА ПОСЛАНІЕ РИМСКАГО ПАПЫ ЛЬВА XIII.		20 к.
20) ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՕԶԸ, ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, բժ. Արտ. Շխեանի		20 կ.
21) ТУБЕРКУЛОЗЪ, ЧАХОТКА и ОБЩЕСТВО, բժ. Արտ. Շխեանի.		25 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից՝ փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղջ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղջ կը լինի միայն 25%. (6) 10—10

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный